

IBOJA GERA – LJUBICA DOTLIĆ

# PRIRUČNIK ZA PODSTICANJE DEČJEG SAMOPOŠTOVANJA



## SADRŽAJ

### 1. O PRIRUČNIKU

KAKO JE NASTAO OVAJ PRIRUČNIK? .....	10
KOME DUGUJEMO ZAHVALNOST? .....	10
KOME JE NAMENJEN OVAJ PRIRUČNIK? .....	11
KAKO KORISTITI OVAJ PRIRUČNIK? .....	11

### 2. DEČJE SAMOPOŠTOVANJE

ŠTA JE SAMOPOŠTOVANJE? .....	17
ZAŠTO VREDI PODSTICATI SAMOPOŠTOVANJE? ...	17
KAKO PODSTICATI SAMOPOŠTOVANJE? .....	18
KAKO PORODICA UTIČE NA RAZVOJ DEČJEG SAMOPOŠTOVANJA? .....	19
ŠTA DOBIJA DETE OD SVOG VISOKOG SAMOPOŠTOVANJA? .....	20
JA I DRUGI .....	20
Kooperativna komunikacija .....	20
Šta sve podstiče dete da saraduje u komunikaciji? .....	21
PORODICA I PREDŠKOLSKA USTANOVA: MILJEI ZA RAZVIJANJE SAMOPOŠTOVANJA .....	23
Porodica .....	23
Predškolska ustanova .....	24
<i>Od samog početka zajedno!</i> .....	24
<i>Kako to ostvariti?</i> .....	25
<i>O čemu razgovarati sa porodicom?</i> .....	29
<i>Preporuke vaspitačici za rad u dečjoj grupi?</i> .....	30
<i>Vaspitačica je aktivna i van vrtića!</i> .....	31

### 3. MATRICE ZA RAZVIJANJE SOCIJALNIH IGARA

ŠTA JE MATRICA? .....	35
KOLIKO TRAJE MATRICA? .....	36

Ilustrova  
LEONID PILIPOVIĆ

Recenzenti  
*dr Nila Kapor-Stanulović*  
*dr Isidor Graorac*

Priručnik je nastao kao završnica projekta  
*Podsticanje samopoštovanja putem kooperativne komunikacije*  
koji je realizovan u okviru Psihosocijalnog programa UNICEF-a  
za SR Jugoslaviju od 1993. do 1995. godine.

Izdavanje PRIRUČNIKA finansirao je UNICEF.

KAKO MATRICU POSTAVITI U DETETOVOJ PORODICI? .....	36
TRI MATRICE ZA PODSTICANJE DEČJEG SAMOPOŠTOVANJA .....	36

#### 4. PORODIČNI SPOMENAR

ŠTA JE PORODIČNI SPOMENAR? .....	41
ŠTA SE POSTIŽE PORODIČNIM SPOMENAROM? ...	41
KAKO OBLIKOVATI PORODIČNI SPOMENAR? .....	42
KAKO UKLJUČITI DETETOVU PORODICU U OBLIKOVANJE SPOMENARA? .....	43
KAKVI PRILOZI ČINE SPOMENAR? .....	43
<i>Moje ime, prezime, nadimak</i> .....	44
<i>Moje telo</i> .....	46
<i>Otisci i iscrtavanje dlanova</i> .....	46
<i>Otisak prsta pod lupom</i> .....	47
<i>Dlan na dlan</i> .....	48
<i>Kakve su tvoje oči</i> .....	50
<i>Crtamo oči</i> .....	51
<i>Oči u oči</i> .....	52
<i>Autoportret</i> .....	54
<i>Galerija portreta</i> .....	55
<i>Porodična slika</i> .....	56
<i>Na koga ličim</i> .....	58
<b>Moja osećanja</b> .....	61
<i>Kako se osećam kad me ruke mojih najbližih...</i>	61
<i>Sastanci, rastanci</i> .....	62
<i>Naša osećanja</i> .....	63
<i>Ja sam glavni junak priče</i> .....	65
<b>Moje poreklo</b> .....	67
<i>Kako sam došla na svet</i> .....	67
<i>Šta je bilo pre mog rođenja</i> .....	69
<i>Ja kao mala beba</i> .....	70
<i>Autobiografija</i> .....	71
<i>Foto-album</i> .....	71
<i>Strip</i> .....	71
<i>Moji biografi</i> .....	72
<i>Biografije članova moje porodice</i> .....	73
<i>Moje sestre - moja braća</i> .....	74
<i>Ko je sve morao da se rodi da bih se ja rodio</i>	75
<i>Porodični rodoslov</i> .....	75
<i>Porodične merdevine</i> .....	76
<i>Porodična lepeza</i> .....	77
<i>Jedan dan u životu moje porodice</i> .....	78

<i>Porodični ručak</i> .....	79
<i>Naša kuća</i> .....	80
<i>Moja druga kuća</i> .....	81
<i>Porodični grb</i> .....	82

#### 5. LIČNI KOVČEŽIĆ

ŠTA JE LIČNI KOVČEŽIĆ? .....	87
KAKO ZAPOČETI OVU MATRICU? .....	87
KAKO UKLJUČITI DETETOVU PORODICU? .....	89
ŠTA SE POSTIŽE LIČNIM KOVČEŽIĆEM? .....	91
SADRŽAJ LIČNOG KOVČEŽIĆA .....	91
<b>Moje telo</b> .....	93
<i>Kako izgledam kad izađem iz kade?</i> .....	93
<b>Moje reči</b> .....	95
<i>Moje lepe reči</i> .....	95
<i>Moji blagoslovi</i> .....	97
<i>Moje ružne reči</i> .....	99
<b>Moja osećanja</b> .....	101
<i>Uputstva za sreću</i> .....	101
<i>Ko mi je drag?</i> .....	104
<i>Reći ću ti čega se ja plašim</i> .....	106
<i>Ni strah ne voli da bude sam</i> .....	107
<i>Smešni strahovi</i> .....	108
<i>Kako se ja stidim</i> .....	109
<i>Dosadno mi je</i> .....	111
<b>Moje želje</b> .....	112
<i>Moje tajne</i> .....	112
<i>Moji snovi</i> .....	114

#### 6. SVITAK DEČJIH PRAVA

ŠTA JE SVITAK DEČJIH PRAVA? .....	119
KOJA SU DEČJA PRAVA VEZANA ZA POJAM O SEBI? .....	119
ŠTA SE POSTIŽE SVITKOM DEČJIH PRAVA? .....	120
ZBOG ČEGA JE VAŽNO UKLJUČITI DEČJU PORODICU? .....	121
SADRŽAJ SVITKA DEČJIH PRAVA .....	122
<b>Moje želje</b> .....	123
<i>Ja i moja želja</i> .....	123
<i>Zlatna ribica</i> .....	123
<i>Želje na poklon</i> .....	124
<i>Slikovnica od želja</i> .....	125



<i>Željoteka</i> .....	126
<i>Pesma - želja</i> .....	127
<i>Ogrlica od želja</i> .....	128
<b>Moje moći</b> .....	130
<i>Šta ja sve mogu</i> .....	130
<i>Šta ja mogu sam, a šta ne mogu</i> .....	131
<i>Kakva ću biti kad porastem</i> .....	132
<i>Šta su veliki mislili kad su bili mali</i> .....	134
<i>Kad bi...</i> .....	136
<b>Moja prava</b> .....	138
<i>Dečji zakonik</i> .....	139
<i>Dečja Republika</i> .....	144
<i>Ja u čuda verujem - ja čuda i stvaram</i> .....	147

## 7. IGRAONICA ZA RODITELJE I DECU U VRTIĆU

<b>ŠTA JE IGRAONICA?</b> .....	153
<b>SINOPSIS ZA JEDNU IGRAONICU</b> .....	155
<b>Kako započinje Igraonica?</b> .....	155
<b>Etape u Igraonici</b> .....	156
<i>Socijalna igra za stvaranje grupne klime</i> .....	156
<i>Socijalna igra za uzajamno istraživanje i podršku</i> .....	157
<i>Završna etapa Igraonice</i> .....	158
<b>Analiza Igraonice</b> .....	158

## 8. ZAVRŠNU REČ IMAJU DECA!

<b>LITERATURA</b> .....	163
-------------------------	-----

## 1. O PRIRUČNIKU

**KAKO JE NASTAO OVAJ PRIRUČNIK?  
KOME DUGUJEMO ZAHVALNOST?  
KOME JE NAMENJEN OVAJ PRIRUČNIK?  
KAKO KORISTITI OVAJ PRIRUČNIK?**



## 1. O PRIRUČNIKU

*Želim da na mojoj kući ptice prave gnezda.*

Srđan, Banja Luka, 6; 7 godina

Povod za rad na dečjem samopoštovanju bila je briga za decu ugroženu ratom, koja su, poput malog Srđana izgubila dom i sigurnost. Šta se sa detetovim samopoštovanjem dešava kada ono živi u ratnom okruženju? Šta mogu da učine vaspitačice i roditelji deteta koje je bilo izloženo nasilju, videlo ubijanja i povređivanja, kome je ubijen roditelj, koje je nasilno odvojeno od svoje porodice, prinuđeno da napusti dom, svoj kraj, ulicu, prijatelje, živi u izbeglištvu ili pod pretnjom progona, čija je porodica osiromašila i pati zbog pravne nesigurnosti i gubitka vere u budućnost?

Deci koja su na ovaj način neposredno i posredno ugrožena pomaže se pružanjem zaštite i sigurnog doma, obezbeđivanjem hrane, brigom za zdravlje, ali isto tako je važno:

- da uz njih budu roditelji, porodica i profesionalci koji ih štite, vaspitavaju i obrazuju, tako što
- poštuju dete, uvažavajući njegovu individualnost i samosvest;
- razumeju detetova osećanja i pomažu mu da ih upozna, prihvati i da se nosi sa njima;
- zalažu se za ispunjenje želja i poštovanje prava deteta.



Ovaj Priručnik se prvenstveno bavi upravo onim potrebama dece koja proizilaze iz razvoja njihovog samopoštovanja.

### **KAKO JE NASTAO OVAJ PRIRUČNIK?**

Ovaj Priručnik je nastao sabiranjem materijala koji je stvaran od 1993. do 1995. godine u okviru projekta *Podsticanje samopoštovanja putem kooperativne komunikacije*, koji je bio namenjen predškolskoj deci i njihovim porodicama. Projekat je u stvari predstavljao program stručnog usavršavanja vaspitača u predškolskim ustanovama za rad sa decom i porodicom na zadacima podsticanja razvoja detetovog samopoštovanja i saradničke klime u grupi.

Ovaj projekat je imao za cilj da stvori nove uslove za otvorenost vrtića i porodice u uzajamnoj saradnji, kao i da, uprkos otežavajućim okolnostima rada u predškolskim ustanovama sa grupama koje broje i više od tridesetoro dece, omogući razvoj detetove individualnosti.

Da bi se navedeni ciljevi ostvarili, izrađen je program koji se sastoji iz jednog sistema socijalnih igara, čiji je dobar deo kreiran za potrebe Projekta, kao i uputstva za njihovu implementaciju.

### **KOME DUGUJEMO ZAHVALNOST?**

Ovaj Priručnik ne bi nastao da nije bilo neiscrpnog entuzijazma vaspitačica, pedagoga i psihologa u predškolskim ustanovama u velikom broju gradova, sela i naselja u Vojvodini (okruzi Južnobački i Severnobački), kao i spremnosti roditelja dece uključene u Projekat da daju sve od sebe za njihovo dobro.

Posebno se zahvaljujemo na razumevanju predškolskim ustanovama u Novom Sadu, Subotici i Bačkoj



Palanci, koje su doprinele organizaciji centara za edukaciju korisnika ovoga Projekta. Takođe, treba spomenuti podršku Ministarstva prosvete Republike Srbije – Odeljenja u Novom Sadu i Subotici, kao i organizacije Prijatelji dece Vojvodine. I najzad, izuzetnu zahvalnost dugujemo UNICEF-u za SR Jugoslaviju, koji nam je dao ekspertsku i materijalnu pomoć.

### **KOME JE NAMENJEN OVAJ PRIRUČNIK?**

Namena ovog Priručnika je da pomogne svim onim odraslim osobama koje su u bliskom odnosu sa detetom:

- da razviju svoje veštine za prepoznavanje kvaliteta dečjeg samopoštovanja,
- da ovladaju tehnikama i postupcima za podsticanje dečjeg samopoštovanja, i
- da razviju strategije za uključivanje detetove porodice u rad na razvoju dečjeg samopoštovanja.

Iako je ovaj Priručnik pisan za roditelje i vaspitače u dečjim vrtićima, on može biti koristan svima onima koji se bave pružanjem podrške dečjem razvoju, gde god je to moguće:

- u dečjim bolnicama,
- u školama,
- u izbegličkim kampovima i prihvatnim centrima, ili
- nekim oblicima vaninstitucionalnog okupljanja i organizovanja dece.

### **KAKO KORISTITI OVAJ PRIRUČNIK?**

Priručnik je podeljen na osam poglavlja koja se po svom sadržaju mogu svrstati u tri celine.



Poglavlja 2 i 3 čine prvu celinu i daju kratak i funkcionalan prikaz teorijskog okvira za praktične aktivnosti korisnicima Priručnika u cilju razvijanja dečjeg samopoštovanja. Tu se roditeljima i vaspitačima jednostavno i iskustvenim jezikom objašnjava priroda dečjeg samopoštovanja, kao i ključna metodologija rada putem tzv. matrica za podsticanje ovog aspekta dečjeg razvoja.

U poglavljima 4, 5 i 6 data je druga celina Priručnika, u kojoj su prikazane tri različite grupe socijalnih igara. One su predstavljene u vidu tri matrice koje su nazvane *Porodični spomenar*, *Lični kovčežić* i *Svitak dečjih prava*, čiji je redosled najbolje ne menjati u praktičnoj primeni. Socijalne igre predstavljene unutar pojedinih matrica ne moraju se izvoditi po onom redu koji je dat u Priručniku.

Svako poglavlje u kome je dat opis socijalnih igara koje čine jednu matricu započinje kratkim tekstom u kome se pobliže određuju sadržaj, funkcije i efekti koji se mogu ostvariti njenom primenom u radu na podsticanju dečjeg samopoštovanja. Takođe je navedeno kojim aktivnostima svaku matricu treba započeti, kao i koje materijale pripremiti i koristiti za njeno uvođenje u dečje grupe.

U uvodnom tekstu za svaku matricu takođe se preporučuju postupci kojima može da se efikasno ostvari saradnja i učešće detetove porodice.

Socijalne igre u sklopu svake matrice prema svojoj sadržini grupisane su u nekoliko celina, od kojih svaka ima svoj posebni naziv.

Tako matrica *Porodični spomenar* sadrži sledeće grupe igara: *Moje ime, prezime, nadimak, Moje telo, Moja osećanja, Moje poreklo*.

U matrici *Lični kovčežić* nalaze se ove grupe igara: *Moje telo, Moje reči, Moja osećanja* i *Moje želje*.

I najzad, matrica *Svitak dečjih prava* obuhvata tri grupe igara: *Moje želje, Moje moći* i *Moja prava*.



Poglavlje 7 kao treći deo Priručnika posvećeno je Igraonici za roditelje i decu u vrtiću. Ono pruža jedan od velikog broja mogućih primera za to kako može detetova porodica zajedno sa vrtićem da podstiče dečje samopoštovanje uz pomoć ponuđenih socijalnih igara i aktivnosti u ovom Priručniku.

Prilikom čitanja Priručnika treba obratiti pažnju na vizuelne znake u tekstu, kojih ima nekoliko vrsta. Priručnik komunicira sa svojim čitaocima pomoću dve ključne boje. One se u vidu zelene ili sive podloge javljaju u određenim delovima teksta. Zelena podloga redovno naglašava:

- upozorenja i izrazito važne instrukcije.

Siva polja naznačuju korisnicima Priručnika da se tekst koji je njima naglašen odnosi:

- na aktivnost koje su namenjene i odvijaju se u porodici, kao i
- na pismene poruke koje vaspitačica upućuje detetovoj porodici.

Svaki od ovih sadržaja su dodatno obeleženi posebnim karakterističnim likovnim znacima na margini pored zelenog, odnosno sivog polja:



Zelenim okvirom su izdvojene još dve vrste priloga u Priručniku. To su:

- dečji iskazi i
- literarne ilustracije.

Funkcija dečjih iskaza i literarnih ilustracija je u tome da, pomoću autentičnog verbalnog materijala koji svedoči o dečjem doživljaju, kao i odlomaka iz književnih tekstova koji jezikom umetnosti govore o istom doživljaju, – pomogne korisniku ovog Priručnika da stekne jasniji uvid u mogućnosti koje mu on nudi.



Karakteristični likovni znaci na margini pored zelenog okvira upućuju na vrstu sadržaja koji je njima naglašen:



Boljem snalaženju u tekstu Priručnika doprinose i likovni znaci u gornjem uglu svake stranice koji označavaju svako poglavlje pojedinačno odabranim simbolom:



## 2. DEČJE SAMOPOŠTOVANJE

ŠTA JE SAMOPOŠTOVANJE?

ZAŠTO VREDI PODSTICATI SAMOPOŠTOVANJE?

KAKO PODSTICATI SAMOPOŠTOVANJE?

KAKO PORODICA UTIČE NA RAZVOJ DEČJEG SAMOPOŠTOVANJA?

ŠTA DOBIJA DETE OD SVOG VISOKOG SAMOPOŠTOVANJA?

JA I DRUGI

Kooperativna komunikacija

Šta sve podstiče dete da saraduje u komunikaciji?

PORODICA I PREDŠKOLSKA USTANOVA: MILJEI ZA RAZVIJANJE SAMOPOŠTOVANJA

Porodica

Predškolska ustanova

*Od samog početka zajedno!*

*Kako to ostvariti?*

*O čemu razgovarati sa porodicom?*

*Preporuke vaspitačici za rad u dečjoj grupi*

*Vaspitačica je aktivna i van vrtića!*







## 2. DEČJE SAMOPOŠTOVANJE

### ŠTA JE SAMOPOŠTOVANJE?

- Samopoštovanje je rezultat ocenjivanja sopstvene vrednosti, tj. ishod evaluativne orijentacije prema svome ja.
- Samopoštovanje je stepen uverenosti u sopstvene vrednosti, snaga poverenja u svoje ideje i misli, kao i dubina vere u svoje postupke.
- Samopoštovanje nije urođeno, niti nasledno. Ono se uspostavlja i menja tokom celog života pod uticajem odnosa sa drugima.
- Samopoštovanje je odnos između postignutog (realnog) i onoga što je bilo u namerama (idealnog).

### ZAŠTO VREDI PODSTICATI SAMOPOŠTOVANJE?

Značaj podsticanja samopoštovanja potvrđuju brojni klinički psiholozi koji samopoštovanje uzimaju kao kritički indeks za mentalno zdravlje. Empirijska istraživanja su potvrdila vezu između visokog samopoštovanja i zadovoljstva svojim životom i srećom. S druge strane, nisko samopoštovanje je povezano sa depresijom, anksioznošću i neprilagođenošću.

Coopersmith (Kupersmit) i Rosenberg (Rozenberg) su utvrdili da deca, kao i odrasli, dugo zadržavaju



nivo svog samopoštovanja, bilo visok ili nizak. Ipak, stepen samopoštovanja se može povećavati ukoliko se sistematski utiče na njegovu promenu.



**Pozitivno osećanje sopstvene vrednosti u obliku visokog samopoštovanja je pravo svakog deteta. Vaspitač i roditelji imaju posebnu odgovornost da to osećanje podstiču.**

### KAKO PODSTICATI SAMOPOŠTOVANJE?

Podsticanje samopoštovanja se postiže takvim promišljanjem i odmeravanjem očekivanja koja se stavljaju pred dete da ih ono može ispuniti i doživeti uspeh. Utvrđeno je da na dečje samopoštovanje neposredno utiče to koliki je obim detetovog iskustva sa uspesima i neuspesima (Rosenberg).

Canfield (Kenfield) i Wells (Vels) naglašavaju da odrasli treba da podstiču kod deteta sud o sebi na taj način što će svaki dečji uspeh propratiti komentarom u kojem se taj uspeh povezuje sa nekom dečjom sposobnošću ili ličnom snagom u koju dete izrazito veruje i do koje mu je posebno stalo.

Ovo je potvrđeno i u rezultatima jednog istraživanja (Rosenberg) kojim se ispitivala povezanost samopoštovanja, s jedne strane, i samokontrole i opažanja vlastite efikasnosti u odnosu sa spoljnim svetom, s druge strane (tzv. lokusa kontrole). Pokazalo se da je takvo shvatanje osobe da upravo ona sama značajno utiče na događanja u svetu koji je okružuje, da ih ona sama kontroliše (tzv. unutrašnji lokus kontrole), povezano sa visokim stepenom samopoštovanja. Sa druge strane, kada osoba ima utisak da na događaje oko sebe malo može da utiče, da oni ne zavise od nje već od okolnih činilaca (tzv. spoljašnji lokus kontrole), ona obično ima nizak nivo samopoštovanja.



Jačanje unutrašnjeg lokusa kontrole se postiže time što se eventualni uspeh ili neuspeh pripisuje jačini lične motivacije, upornosti i uopšte ličnom zalaganju. Spoljašnji lokus kontrole stvara uslove za osećanje bespomoćnosti i šanse za postizanje pozitivnog samopoštovanja se gube.

### KAKO PORODICA UTIČE NA RAZVOJ DEČJEG SAMOPOŠTOVANJA?

**Pozitivno samopoštovanje deteta je moguće podsticati u okviru mnogih porodičnih uticaja na dete, od kojih su najznačajniji sledeći:**

- jasno, otvoreno i dvosmerno komuniciranje sa detetom;
- demokratičan, asertivan stil vaspitanja, u kome se detetu ukazuje poverenje;
- hrabrenje deteta u iskazivanju ljubavi i drugih osećanja;
- podsticanje deteta da izgradi najrazličitije strategije samopodrške i samopotvrđivanja;
- negovanje nezavisnosti i samostalnosti.



**Prerana kontrola, na primer u navikavanju na čistoću, i nerealan visoki zahtevi roditelja otežavaju razvoj autonomije koja je koren dečjeg ponosa i samopoštovanja, te uzrokuju sumnju u sebe i stid.**





## ŠTA DOBIJA DETE OD SVOG VISOKOG SAMOPOŠTOVANJA?

- Poverenje u sopstveno opažanje, sudove, izbore, odluke i postupke;
- kreativnost u igri, istraživanju i druženju;
- nezavisnost i energičnost u odnosima sa vršnjacima;
- uverenost da će ga zalaganje dovesti do povoljnih rezultata i čestog postizanja uspeha u preduzetim aktivnostima;
- aktivno učešće u grupnoj diskusiji i slobodu da bez ustezanja postavlja pitanja;
- poverenje u druge, čestu interakciju sa drugima i lako sklapanje i održavanje prijateljstava, popularnost u grupi;
- hrabro razmatranje novih ideja;
- izražavanje svog stava, čak i kada zna da se drugi sa njim neće složiti.

## JA I DRUGI

### Kooperativna komunikacija

Predškolsko dete pokazuje solidan kapacitet socijalne osetljivosti. Ono uspešno razlikuje socijalne situacije koje kod drugih ljudi izazivaju radost i tugu, što pokazuje postojanje empatije za druge osobe kod sasvim malog deteta.

U porodici i vršnjačkoj grupi se formiraju primarne životne uloge, te je njihova socijalizacijska funkcija takođe primarna.

Samo saradnički odnosi u grupi mogu pružiti uslove za razvoj punog samopoštovanja deteta.

To je ostvarivo ukoliko se u grupi stvori *komunikacija kooperativnog tipa* koju odlikuju:

- obraćanje pažnje na drugu osobu;
- svest o neverbalnim znakovima u komunikaciji;
- pažljivo slušanje jedno drugih;



- vođenje računa o uzajamnom razumevanju;
- jednostavan jezik;
- postavljanje otvorenih pitanja.

Kooperativna komunikacija je takvo socijalno ponašanje koje olakšava i produžava interakciju među decom i odraslima, u porodici i predškolskoj ustanovi.

### Šta sve podstiče dete da saraduje u komunikaciji?

Socijalno ponašanje dece nije toliko određeno krutim etapama psihofizičkog razvoja, koliko uticajem odraslih i ukupnog socijalnog okruženja.


Na ranom uzrastu vaspitačica može da uvede specifične i neposredne aktivnosti koje su socijalne. One se uvode jednostavnim uputstvom, kao što je:

„Potapši po ramenu dete koje je na tvojoj levoj strani”, „Reci nešto lepo nekome u krugu” i slično.

**Najbolji prostorni raspored dece za međusobnu razmenu je sedenje u krugu. Ovakav raspored omogućuje svakom članu grupe:**



- jednak položaj u odnosu na druge;
- blizak fizički kontakt sa ostalima u krugu;
- jednaku mogućnost da se bude prvi, drugi ili poslednji u nizu;
- kontakt licem u lice;
- jednako značajno mesto sa koga se obraća ostalima ili prima njihove poruke.



Grupnim radom u krugu postižu se značajni ciljevi u razvijanju veština socijalne interakcije, kao što su:

- neposredno i ljubazno obraćanje drugima (rečima i dodirrom);
- oslovljavanje imenom ili nadimkom koji detetu prijaju;
- isticanje jake, a ne slabe strane drugih osoba;
- iznošenje svojih doživljaja, osećanja i misli, da bi se podelili sa grupom;
- uključivanje u rad u krugu sve dece, pa i one koja su sklona da ostanu po strani.

Iako je poznat veliki broj igara koje se igraju u krugu, one ne podstiču uvek kooperativnu klimu u grupi. Primer za to kako se jedna takva igra može od takmičarske pretvoriti u saradničku je socijalna igra „Muzičke stolice”.

Ona se najčešće igra tako što se za početak formira krug od stolica, kojih ima za jednu manje u odnosu na broj igrača. Deca uz muziku plešu i kad se ona na trenutak prekine, svi pojure da zauzmu sebi mesto. Prilikom svakog novog ponavljanja, oduzima se jedna stolica, što znači da iz igre ispada po jedan igrač.

Ova igra, koja izrazito destimuliše svu decu sem jednog deteta, malom promenom u pravilima postaje neeliminatorska i ima sasvim suprotan efekat. Igrači, umesto da ispadaju iz igre, dobijaju uputstvo da se u krugu, smanjenom za po jednu stolicu, snađu tako što će svome drugu sestiti u krilo, podeliti s njim stolicu i slično. Igrača koji nije uspeo da sedne deca ohrabruju, pozivajući ga da dođe i sedne baš kod njih. Na kraju, na jednoj stolici pokušava da sedi cela grupa.

Kao što se vidi, umesto da pobeđuje jedno dete, a svi sem njega gube, ovde pobeđuje cela grupa.

Bitno je da napor deteta nije usmeren protiv drugog pojedinca, već s njim zajedno ono pokušava da savlada unutrašnju težinu samog zadatka ili da pobedi neki prirodni zakon – kao što je zakon gravitacije u opisanoj igri.

Dakle, jedna od najznačajnijih strategija za uspostavljanje kooperativnog ponašanja je upotreba igara, posebno onih koje naglašavaju saradnju, uzajamnu podršku, a ne takmičenje i eliminaciju.

Grupna klima koja nastaje u takvoj komunikaciji deluje podsticajno na to da dete ima:

- potpuni doživljaj sopstvene autentičnosti;
- uverenost da je jednako vredno sa ostalima u grupi;
- spoznaju sebe kao aktivnog, sposobnog i uticajnog činioca interakcije;
- svest i iskustvo o pravu na izbor i ličnu inicijativu;
- stalnu praksu da postavlja pitanja i traži odgovore.

#### **PORODICA I PREDŠKOLSKA USTANOVA: MILJEI ZA RAZVIJANJE SAMOPOŠTOVANJA**

Deca koja idu u vrtić mogu da se efikasno podstiču u samopoštovanju jedino ako se u taj proces uključe:

- dečja porodica,
- dečja grupa i
- vaspitač u vrtiću.

#### **Porodica**

Prva sredina u kojoj se dečje samopoštovanje razvija je njegova porodica. Roditelji koji žele da unaprede svoje roditeljstvo mogu da nauče kako da detetu i sebi priušte podsticaje za razvoj samopoštovanja.



Lepe reči za Vaše dete, koje podsticajno deluju na njegovo samopoštovanje:



- Sviđa mi se kako si to uradio!
- Raduje me što u tome uživaš!
- Sviđa mi se način na koji si rešila taj problem!
- Kako se osećaš u vezi sa tim?
- Poznajući te, ja sam siguran da ćeš ti to odlično uraditi!
- To si dobro smislila!
- Ja znam da ćeš ti uspeti!
- Baš si dobro započela! Sigurna sam da će biti jako lepo kad završiš!
- Hvala! To mi je mnogo pomoglo!
- Baš si se dobro setio!
- Potrebna mi je tvoja pomoć!
- Ti to znaš tako dobro da radiš! Da li bi to uradio za sve nas?
- Baš se vidi da si se trudio!
- Vidi se da si mnogo o tome razmišljala!
- Vidim da ti ovo polazi za rukom!
- Pogledaj, koliko si samo napredovala!

Predškolska ustanova

*Od samog početka zajedno!*

Dobar odnos porodice i vrtića pomaže detetu u razvoju.

Porodice se razlikuju u verovanjima, prioritetima i načinu na koji uređuju svoj porodični život. Neophodno je razumeti različite porodične stilove za podizanje dece da bi komunikacija vrtića sa porodicom bila efikasna. Dobro je da vaspitačica zajedno sa porodicom planira načine za postupanje sa detetom, jer će tako i jedna i



druga strana sa većim elanom prihvatiti i sprovesti dogovorene postupke. To znači da se i rešenja za probleme traže zajedno.

Eventualni neuspesi na početku ovakve saradnje, izazvani strahom, nepoverenjem ili možda samo osećanjem nedovoljne kompetencije porodice, ne treba da obeshrabre vaspitačicu. Potrebno je posvetiti dovoljno vremena da se shvate gledišta, teškoće i želje detetove porodice. Uvek je bolje da se doneta rešenja zasnivaju na idejama porodice, njenoj kreativnosti i snazi. Uz to, bilo bi dobro da vaspitačica vodi računa o socio-kulturnom sastavu dečjih porodica, kao i ukupnoj sredini i navikama koje su u njoj ustaljene.

Promene u načinu uključivanja porodice u rad na razvoju dečjeg samopoštovanja moraju biti postepene i prijatne!


*Kako to ostvariti?*

Prvi korak na tom putu može da bude otvoreno prihvatanje jednog ovakvog pisma, koje stiže od vaspitačice iz vrtića.

**Poštovani roditelji!**

Ove školske godine Vaše dete će, zajedno sa svom decom iz moje vaspitne grupe, biti uključeno u Program za razvoj samopoštovanja predškolske dece putem kooperativne komunikacije. Predviđeno je da se deo ovoga Programa ostvaruje u vrtiću, ali se isto tako računa i na učešće detetove porodice. Mi ćemo zajedno pružiti podršku Vašem detetu da odrasta kao srećno i sebe svesno biće, tako što ćemo kod njega razvijati pojam o sebi, a to znači znanja i osećanja o tome po čemu je ono jedinstveno i neponovljivo biće, koje se razlikuje od drugih i koje u drugima prepoznaje i poštuje





istu takvu jedinstvenost. Mi ćemo zajednički pomoći Vašem detetu da ono pronade mnoge razloge zbog kojih se može ponositi što je deo svoje porodice. Takođe ćemo uvažiti potrebu Vašeg deteta na svoj svet, svoja viđenja, tumačenja i istine, svoja osećanja i želje – jednom reči, svoju privatnost. I najzad, rado-vaćemo se svakoj dečjoj želji da nam otvoreno i slobodno saopšti svoja nezadovoljstva i zatraži svoja prava.


Niko kao Vi nije u stanju da podrži Vaše dete u njegovim naporima da sebi otkriva sebe i tako postane ličnost koja će znati sebe da poštuje.

Vaše dete je veoma zainteresovano za ovakva otkrića i zato Vas molim da svaki put kada Vam saopšti šta biste u Vašoj porodici mogli za njega da učinite (nacrtate, napišete, izrežete, oblikujete, napravite i slično), pažljivo saslušajte njegova uputstva i učinite to što ono od Vas očekuje.

Obećavam Vam da ćete se kroz igru lepo družiti sa Vašim detetom i da ćete biti bogatiji za zajedničke trenutke ljubavi i prisnosti.

Unapred se radujem našoj saradnji koja je na dobrobit naše dece.

Potpis i pozdrav vaspitačice.



Saradničke odnose sa porodicom vaspitačica može uspešno graditi pridržavajući se sledećih strategija:

- Izgraditi aktivan odnos između porodice i vrtića;
- negovati poverenje i komunikaciju;
- razmenjivati informacije i stručna znanja;
- angažovati sve izvore i u porodici i u vrtiću da bi se dete razvilo do svojih punih potencijala;
- postići razumevanje obrazaca porodičnih odnosa.

Vaspitačica može na više različitih načina razvijati odnos sa detetovom porodicom. Navešćemo neke od njih.

*Pojedinačni razgovor* sa detetovom porodicom vodi se sa ciljem da vaspitačica upozna uslove u kojima ona živi i da prodiskutuje sa roditeljima kako oni mogu da podsticajno deluju na detetov razvoj.



Taj razgovor može biti vođen u predškolskoj ustanovi, ali i u porodičnom domu prilikom vaspitačine posete. Kontakt između vaspitačice i porodice, ostvaren prilikom posete, ohrabruje dete u građenju odnosa sa vaspitačicom u vrtiću.

Iz ovakvog razgovora sa porodicom deteta čije je samopoštovanje vidno ugroženo, vaspitačica može da prepozna jednu od sledećih situacija u pogledu osetljivosti za detetov problem:

- roditelji su i sami primetili promene u detetovom ponašanju zbog kojih im se vaspitačica obraća, pa uočavaju i neke druge njegove probleme;
- porodica ne razume detetove potrebe, pa ni uticaje koji nepovoljno deluju na detetovo samopoštovanje;
- dete živi u lošoj porodičnoj situaciji, zapostavljeno je, s njim se loše postupa i nije prihvaćeno.

*Grupni razgovor* se organizuje kada se vaspitačica sretne sa nekoliko porodica. Dve osnovne teme, koje se preporučuju za taj dijalog, su sledeće:

- okruženje i činioci koji utiču na razvoj dečjeg samopoštovanja;
- koji su mogući putevi da se da podrška dečjem samopoštovanju.

*Mini-posete* roditelja dečjoj grupi predstavljaju neformalno uključivanje članova detetove porodice u dnevni život vrtića (igra, šetnja, poseta pozorištu, proslava rođendana, izlet, uređivanje prostorija i dvorišta i slično).

Ovom posetom se smanjuje detetovo osećanje odvojenosti od porodice, dok ono boravi u vrtiću.

*Poruke porodici* sadrže uputstva za porodične igre. Njima vaspitačica nudi model za kvalitetno podsticanje detetovog samopoštovanja u njegovom domu.



Formulaciju „poruke za porodične igre” nikako ne zamenjivati formulacijom „domaći zadatak”, jer tako pretil opasnost da ove zaista postanu zadatak, a ne igra!

Porodica ove poruke prima preko detetovih radova započetih u vrtiću, usmenih detetovih uputstava za odvijanje porodičnih igara, putem pisma ili u vidu pisanih, ilustrovanih ili usmenih preporuka datih u vrtiću.

Najpoželjniji su oni oblici prenošenja poruka u koje je uključeno dete.

*Igraonica za roditelje i decu u vrtiću*, koja je kao specifičan vid komunikacije između porodice i vrtića objašnjena u Priručniku (Poglavlje 7.), takođe efikasno doprinosi podsticanju dečjeg samopoštovanja.

#### *O čemu razgovarati sa porodicom?*

Razgovor sa porodicom zahteva iste veštine kao i vođenje razgovora sa detetom. Te veštine su:

- slušanje;
- jasno i razumljivo saopštavanje;
- priznavanje da postoje teškoće;
- prihvatanje svih osećanja;
- davanje utehe i odmeravanje kad i gde da se da savet.

Na ovaj način vođen razgovor može da se odnosi na sledeće teme:

- ko su sve članovi porodice i ima li onih koji su odvojeni od nje;
- aktuelni problemi života porodice (smrt, bolesti, siromaštvo, nezaposlenost, razdvojenost, izbeglištvo i slično)
- detetovo zdravlje i ponašanje;





- teškoće roditelja u saradnji sa vrtićem i
- glavne porodične brige.

Neslaganja unutar porodice i različita osećanja koja pojedini njeni članovi imaju prema detetu, nisu razlog da se vaspitačica opredeli za jednu od strana.

To ipak nije moguće u slučajevima kad se radi o jasnoj zloupotrebi dece, lošem postupanju prema njima ili kad porodica pokazuje trajnu nesposobnost da se složi.

Bitno je da vaspitačica vodi računa o tome da bude uključen u saradnju onaj član porodice koji donosi važne odluke u vezi sa detetom.

Kada vaspitačica pronade zdrava i snažna mesta u ponašanju deteta i porodice, na njima može da gradi svoju podršku.

*Preporuke vaspitačici za rad  
u dečjoj grupi*



**Dobro je da se:**

- stalno daju mogućnosti deci da se izražavaju na različite načine;
- nikada ne kritikuju detalji u detetovom ponašanju, ako to može da ga prekine i uznemiri u slobodnom izražavanju;
- kad god je moguće, deca ohrabruju i da im se daje podrška aplauzom od strane grupe;
- ukaže poštovanje dečjim iskazima tako što će se redovno beležiti i priključivati ostalim dečjim radovima;
- omogućiti detetu slobodan izbor;
- poštuje ritam i stil pojedinog deteta u aktivnosti;



- ne menja aktivnost za koju se dete opredelilo;
- uvažava slabljenje ili gubitak detetovog interesovanja, kao dovoljan razlog za prekid u započetim aktivnostima;
- na početku i na kraju svakog dana razgovarati u krugu o tome šta želi svako dete i šta je doživelo ili postiglo;
- omogućiti deci da iskažu svoje sugestije za naredne aktivnosti, kao i da se takav dogovor ostvari.

U predškolskoj ustanovi je bitna atmosfera u kojoj deca iskazuju sebe i slobodno izražavaju svoj jezik i kulturu, jer će samo tako vaspitačica valjano upoznati decu i imati uslove za razvijanje njihovog samopoštovanja.

*Vaspitačica je aktivna i van vrtića!*

Društvena zajednica u značajnoj meri može podržati dečje samopoštovanje. Njene potencijale vaspitačica može aktivirati na različite načine:

- Susreti sa uticajnim ličnostima radi tumačenja prirode i značaja podrške koju oni mogu pružiti deci. Isto tako im skrenuti pažnju na činioce koji ugrožavaju dečji razvoj. Navesti ih da traže načine da se oni otklone što će poboljšati uslove dečjeg odrastanja.

- Predlaganje roditeljima da formiraju roditeljsku organizaciju koj će podržati ovaj Program.







- Izrada i organizovanje programa aktivnosti kojima vrtić uključuje društvenu sredinu u opštu podršku detetovog samopoštovanja. (Pogledati u *Svitku dečjih prava* socijalnu igru *Ja u čuda verujem – ja čuda i stvaram*).



### 3. MATRICE ZA RAZVIJANJE SOCIJALNIH IGARA

ŠTA JE MATRICA?  
KOLIKO TRAJE MATRICA?  
KAKO MATRICU POSTAVITI U DETETOVOJ PORODICI?  
TRI MATRICE ZA PODSTICANJE DEČJEG  
SAMOPOŠTOVANJA



### 3. MATRICE ZA RAZVIJANJE SOCIJALNIH IGARA

#### ŠTA JE MATRICA?

Ovde je reč o jednom terminu koji se uvodi u upotrebu posebno za potrebe ovog programa aktivnosti koji je sadržan u priručniku za razvoj dečjeg samopoštovanja *Ja*. Zbog toga što se termin *matrica* u Priručniku koristi sa specifičnim značenjem, potrebno ga je posebno objasniti.

Matrica je niz posebnih vaspitnih postupaka i situacija za razvijanje dečjeg samopoštovanja, u kojima je značajno da se:

- naglašava sam proces, umesto tražnje da se dođe do nekog konačnog produkta;
- podstiče i prati detetov rad na sebi;
- omogućuje da dete stalno dodaje svoje nove produkte, uvide i doživljaje;
- detetov rad na sebi tako postavi da se stalno odvija, praktično ne završava;
- detetu omogućuje neprestano samoistraživanje uz pomoć roditelja i vaspitača.

Svaka matrica se sastoji iz većeg broja socijalnih igara, odabranih na osnovu različitih dimenzija detetovog samopoštovanja (kao što su, na primer, ime, prezime, nadimak, telesna shema, osećanja, porodično poreklo, želje, moći, prava i drugo).



Specifičnost ovih postupaka i situacija, koje imaju formu socijalnih igara, je u tome da se one, kada se jednom započnu u dečjoj grupi, trajno neguju.

#### KOLIKO TRAJE MATRICA?

- Onoliko dugo koliko dete želi da bude uključeno u nju;
- dete se može iz nje isključiti, pa potom ponovo uključiti;
- ono je može više puta počinjati iz početka.

#### KAKO MATRICU POSTAVITI U DETETOVOJ PORODICI?



- Dete ima ključnu ulogu u povezivanju predškolske ustanove i svoje porodice;
- dete svoje započete socijalne igre nastavlja u porodici, uključujući svoje bližnje;
- dete donosi produkte, nastale u porodici, u vrtić;
- u vrtiću se u dečjoj grupi porede porodični produkti;
- matrica je istovremeno postavljena u porodici i predškolskoj ustanovi.

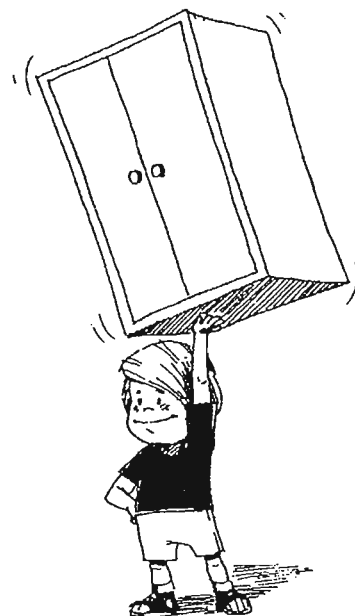
#### TRI MATRICE ZA PODSTICANJE DEČJEG SAMOPOŠTOVANJA

*Porodičnim spomenarom se daje podrška familijarnom, porodičnom aspektu poznavanja i poštovanja sebe.*



Stvaranje *Ličnog kovčežića* pruža detetu priliku da spozna značaj i sadržaje svoje *privatnosti*.

*Legitimnost* dete osvaja formiranjem *Svitka dečjih prava*.





## 4. PORODIČNI SPOMENAR

ŠTA JE PORODIČNI SPOMENAR?

ŠTA SE POSTIŽE PORODIČNIM SPOMENAROM?

KAKO OBLIKOVATI PORODIČNI SPOMENAR?

KAKO UKLJUČITI DETETOVU PORODICU U OBLIKOVANJE SPOMENARA?

KAKVI PRILOZI ČINE SPOMENAR?

Moje ime, prezime, nadimak

Moje telo

*Otisci i iscrtavanje dlanova*

*Oči u oči*

*Otisak prsta pod lupom*

*Autoportret*

*Dlan na dlan*

*Galerija portreta*

*Kakve su tvoje oči*

*Porodična slika*

*Crtamo oči*

*Na koga ličim*

Moja osećanja

*Kako se osećam kad me ruke mojih najbližih...*

*Sastanci, rastanci*

*Naša osećanja*

*Ja sam glavni junak priče*

Moje poreklo

*Kako sam došla na svet*

*Šta je bilo pre mog rođenja*

*Ja kao mala beba*

Autobiografija

Foto-album

Strip

Moji biografi

*Biografije članova moje porodice*

*Moje sestre – moja braća*

*Ko je sve morao da se rodi da bih se ja rodio*

Porodični rodoslov

Porodične merdevine

Porodična lepeza

*Jedan dan u životu moje porodice*

*Porodični ručak*

*Naša kuća*

*Moja druga kuća*

*Porodični grb*



## 4. PORODIČNI SPOMENAR

### ŠTA JE PORODIČNI SPOMENAR?

Porodični spomenar je matrica pomoću koje se unapređuje dečje samopoštovanje:

- podrškom dečje slike o sebi kao članu svoje porodice;
- uključivanjem porodice kao prve i najvažnije sredine za razvoj dečjeg samopoštovanja.


### ŠTA SE POSTIŽE PORODIČNIM SPOMENAROM?

Prerastanje lične istorije i istorije onih osoba koje su detetu najznačajnije u jedinstvenu sliku o:

- sopstvenom poreklu,
- ličnoj vrednosti,
- jedinstvenosti i neponovljivosti.

Dakle, preporučuje se podsticanje samopoštovanja putem istraživanja osobina onih ličnosti koje su detetu najbliže. Tražanje za sličnostima i razlikama sa likovima koji su relevantni u dečjoj svakodnevici takođe doprinosi razvoju samopoštovanja.

Analiza svojih osobina kroz nasleđe i određenost porodicom pojačava kod deteta osećaj pripadanja i sigurnosti u porodici.



Uviđanje sličnosti i različitosti u odnosu na ostle ljude pomaže detetu da izgradi poštovanje sopstvene jedinstvenosti i izuzetnosti.

### KAKO OBLIKOVATI PORODIČNI SPOMENAR?




Veoma važan proces u razvijanju dečjeg samopoštovanja predstavlja biranje oblika za Spomenar i njegova izrada. Upravo zbog toga ne bi valjalo gubiti iz vida nijednu od sledećih etapa:

- tehničkoj izradi Spomenara posvetiti dovoljno vremena;
- dete, roditelj i vaspitač to rade zajedno;
- oni stvaraju oblik, izgled i sadržaj Spomenara;
- preporučuje se oblik albuma, knjige, leporelo slikovnice (koja je izrađena od čvršćeg kartona, sa stranicama koje su ispresavijane i međusobno povezane poput „harmonike”) i slično;
- mogu se koristiti karton, papirne tapete, kolaž, papir, tekstil, koža i slično;
- posebnu pažnju treba posvetiti oblikovanju i ukrašavanju spoljašnjih i unutrašnjih strana korica;
- svako dete treba da ima različito oblikovan Spomenar.

Korice Spomenara treba da nose lični pečat deteta.



### KAKO UKLJUČITI DETETOVU PORODICU U OBLIKOVANJE SPOMENARA?

- 
- Izrada Spomenara može započeti u vrtiću a dovršiti se u porodici;
  - dete sa članovima svoje porodice odlučuje o izgledu i sadržaju Spomenara;
  - bitno je da članovi porodice pruže puno poverenje detetovim idejama i željama.

### KAKVI PRILOZI ČINE SPOMENAR?

- Otisci,
- konture,
- fotografije,
- likovni radovi,
- detetu drage relikvije (pramen kose, prvi zub, sasušena pupčana vrpca i sl.).

Spomenar se popunjava ovim priložima posle različitih socijalnih igara u kojima ih je dete koristilo ili oblikovalo. U Priručniku su ove igre izložene takvim redosledom koji uvažava specifične izražajne mogućnosti dece različitog uzrasta u predškolskom periodu.

Listovi koji čine Spomenar popunjavaju se, dakle, dečjim i porodičnim radovima koji nastaju u socijalnim igrama koje su u ovoj matrici podeljene u četiri celine koje nose sledeće naslove: *Moje ime, prezime, nadimak, Moje telo, Moja osećanja i Moje poreklo.*

U tekstu koji sledi daje se opis socijalnih igara i sugestije za njihovo odvijanje u predškolskoj ustanovi i porodici.



## MOJE IME, PREZIME, NADIMAK

Svako dete u krugu izgovara svoje ime, prezime ili nadimak na različite načine: brzo, sporo, tiho, glasno, ponosno, ljutito, veselo, tužno, mazno, dodajući mu pridev kojeg se najpre seti, koji počinje na isti glas kao i ime, koji se rimuje sa imenom, koji ga dobro opisuje i slično.

Nakon toga, detetovo ime i prezime upisuju se na naslovnu stranicu Porodičnog spomenara.

Ona deca koja znaju da napišu svoje ime učiniće to sama, a ostaloj upisuje neko od članova porodice.

Posebna stranica može se popunjavati različitim nadimcima koje dete dobija u porodici i vrtiću.

Nadimci se mogu ispisati i ilustrovati.



**Voditi računa da dete samo odabira nadimke koje želi. Neke nadimke koje mu upućuju drugi dete može doživeti kao rušenje samopoštovanja.**


Svi porodični prilozi neka budu potpisani imenima svih autora.



*Ako si Dragan –  
svakome budi drag.  
Ako se zoveš Blagoje,  
kao med budi blag.*

*Ako si Iskra  
zaikri kao plamen.  
Ako se zoveš Zdravko  
budi zdrav kao kamen.*

Gligor Popovski, *Imena*



Gde god se pojavi u priložima koji ulaze u sastav Spomenara neki lik iz detetove porodice, neka tu stoji i njegovo ime.

Preporučuje se da se za svako dečje ime potraži značenje i da se ono, ukoliko je moguće, ilustruje.

*Neki imaju ime kao ja, ali je moje ime samo moje.*

Ivana, 6;1 godina, Žabalj

*Kada se rodi, detetu daju njegovo ime.*

Luka, 4;8 godina, Vrdnik





## MOJE TELO

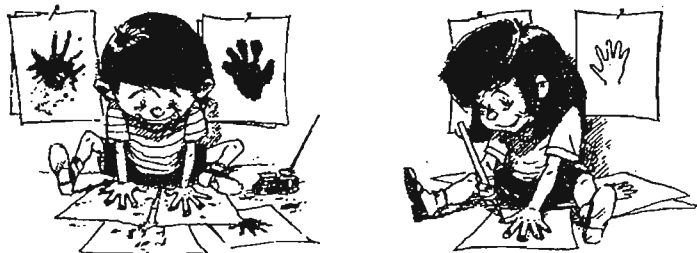
### Otisci i iscrtavanje dlanova

U lakšoj varijanti ove igre dete otiskuje dlanove različitim bojama na podlozi, a u tešoj opcrtava konture svojih šaka.

Konture se ispunjavaju osobnim detaljima (linije na dlanu, prstima i jagodicama, nokti, ožiljci, mladeži i sl.). Dete koristi lupu.

Preporučuje se da se ovo isto uradi i sa stopalima.

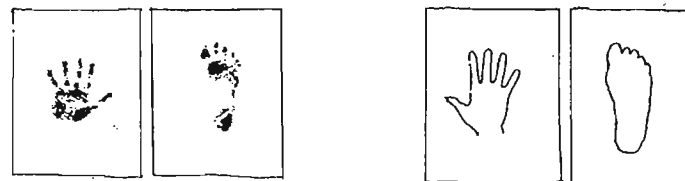
Ovaj materijal služi detetu da ga poredi s otiscima i konturama druge dece, radi otkrivanja razlika i sličnosti.



### Otisak prsta pod lupom

Dete pravi otisak prsta (prethodno zamočen u mastilo) na papiru. Zatim, pomoću lupe posmatra i kasnije crta olovkom uvećan otisak.

Deca međusobno upoređuju crteže i iskazuju zaključke.







Detetova porodica se u ove igre uključuje na sledeći način:

Detete samo ili uz pomoć vaspitačice u korenu šake ili pored otiska prsta upisuje svoje ime i prezime. Konture šaka se isecaju uz pomoć vaspitačice i deca ih odnose kući.

Dovoljno je to uraditi sa jednom konturom.

Porodična igra:

- svi članovi porodičnog domaćinstva iscrtaju svoje šake,
- ucrtaju detalje koje vide na njima,
- u korenu šake upišu (čitko) svoje ime i prezime,
- iseku ih, tako da dobiju sličan rad onome koji je dete donelo kao model iz vrtića.

Sutradan dete donosi isečene konture šaka svojih roditelja, braće, sestara i ostalih članova porodice.

U radnoj sobi se napravi izložba tih kontura. Izložbu postaviti u obliku kruga koji čine deca sa svojim kolekcijama ispred sebe.

Svako dete, redom u krugu, predstavlja svoju porodicu tako što analizira razlike i sličnosti među članovima svoje porodice. Analiza se odnosi na karakteristike dlanova i imena koja imaju članovi porodice određenog deteta.



Narednih dana organizuju se igre razvrstavanja sa svim dlanovima iz svih porodica prema:

- veličini,
- sličnosti u linijama,
- detaljima i – bojama.

Na primer: traže se dlanovi očeva, kako bi se oni razvrstavali, pa majki itd.

Igre razvrstavanja se zatim organizuju u vezi sa imenima i prezimenima koja su zapisana na isečenim konturama šaka. Mogu se, na primer, tražiti najčešća prezimena i imena za tate, mame, sestre, braću, bake, deke i sl.

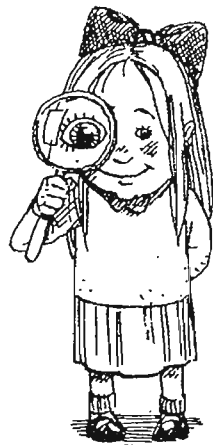




## Kakve su tvoje oči

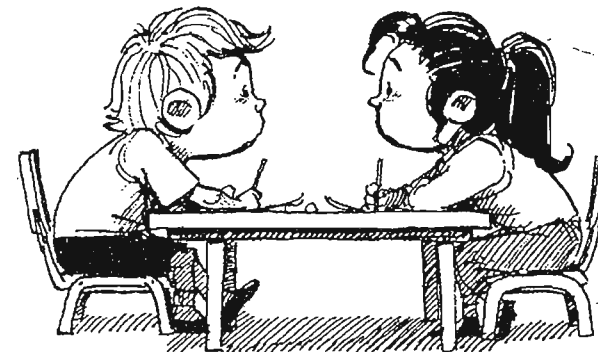
Deca sede u krugu. Svako dete prouči oči svojih suseda gledajući se sa njima iz velike blizine. Zatim se vodi razgovor:

- Kakve ko oči ima?
- Kakve su oči tvog najboljeg druga?
- Na čije oči liče moje i tvoje oči?
- Na šta te podseća boja mojih očiju?
- Šta ti se dopada na mojim očima?
- Šta u njima vidiš?



## Crtamo oči

Za stolom sedi četvoro dece i na istom listu hartije crtaju oči deteta koje sedi preko puta. Pri tom, zagledaju jedno drugom u oči, glasno komentarišu detalje koje uočavaju, pokušavajući da ih što vernije prenesu na hartiju.





## Oči u oči



Vaspitačica pomaže da se za svako dete pripremi papirna strip-traka sa onoliko polja koliko članova broji njegova porodica. Tako spremljenu traku dete nosi kući.

### Porodična igra:

- Svim članovima porodice ucrtavaju se oči u prazna polja strip-trake.
- Članovi porodice crtaju jedni drugima oči.
- Na poledini svakog popunjenog polja zapisuje se čije su to oči i ko ih je crtao.

Na primer: Mama Jovankine oči crtala Perina sestra Milica.

Dete donosi u vrtić strip sa nacrtanim očima članova svoje porodice. Analiziraju se razlike i sličnosti između članova detetove porodice prema:

- boji,
- obliku,
- veličini očiju,
- obliku obrva,
- dužini trepavica i sl.

Analiziraju se zapisi na poledini stripova sa nacrtanim očima članova porodice:

- Ko je sebe crtao?
- Ko je crtao mamine, tatine... oči i sl.?

Sledećih dana u vrtiću se igraju igre u krugu sa maštanjima o tome šta govore oči pojedinih članova porodice.



Na primer:

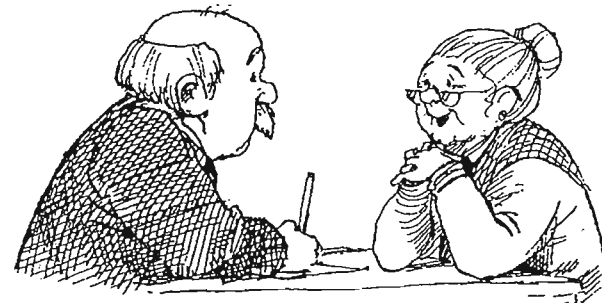
- Šta mi govore oči moje mame?
- ... moga tate?
- ... moje sestre, brata?
- Šta nam govore različite boje u očima naših dragih?

Dete potom crta oči svojih roditelja, braće, sestara, baka i deka sa različitim raspoloženjima, kada su:

- vesele,
- tužne,
- ljute,
- uplašene,
- razočarane,
- srećne,
- ponosne i sl.

To crtaju na strip-trakama koje pilepljuju u nastavku kvadrata u kojima su kod kuće ucrtane oči članova njihove porodice.

Ovaj likovni produkt može da liči na „stonogu”, „antenu”, „žbun” već prema afinitetima i mašti deteta o čijoj porodici se radi.





## Autoportret

Dete crta svoj portret uz pomoć ogledala.

Takođe je dobro da dete izradi ram za svoj autoportret, što će biti podrška njegovom značaju.

Detetov autoportret se može naći na prvoj stranici Porodičnog spomenara.



Članovi detetove porodice pomažu da ram bude što bogatiji, raskošniji, dragoceniji.

Ako kao podsticaj posluži predložena pesma, taj portret se može izraditi u vidu ordena koji stoji na grudima mame i tate.



*Na ovom svetu  
svaka mama  
i svaki tata  
imaju po jedan  
orden od zlata*

*Na srcu ga nose,  
ko sunce im sja –  
a taj njihov orden  
to sam lično – ja.*

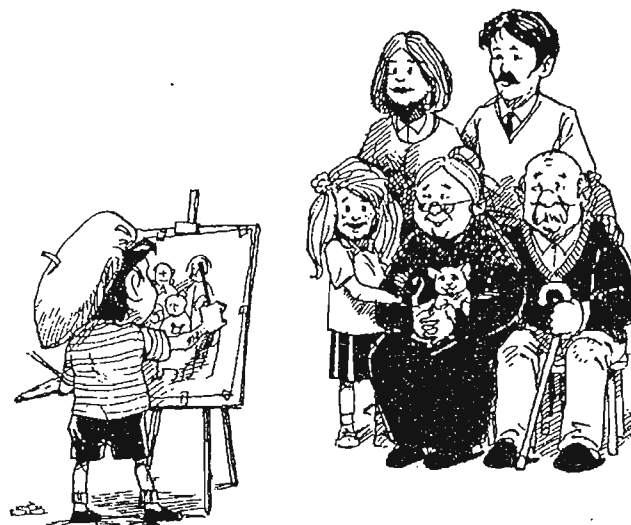
Božidar Timotijević, *Orden*



## Galerija portreta

Članovi porodice poziraju svom detetu dok ono slika njihove portrete.

Galerijsko sređivanje porodičnih portreta zavisiće od njihovih dimenzija: veći se mogu redati na posebnim stranicama Spomenara, a maleni mogu biti urađeni na „duplerici” ili jednoj stranici.



*Pogledaj sliku  
dedinu staru  
u albumu  
u spomenaru  
čije su oči  
čije su uši  
čiji je osmeh  
i sjaj u duši.*



Ljubomir Ćorilić, *Čije su oči*



### Porodična slika

Dete crta figure članova svoje porodice na kartonu. Iseca ih uz pomoć vaspitačice.

Figure se mogu praviti u obliku lutaka, kombinacijom papira, vunice, kanapa, žice, grančica i drveta, tekstila i slično.

Vaspitačica pomaže detetu da napravi ram za svoju porodičnu sliku. Na primer, četiri ivice papirne vikend-tacne ili tanjira likovno se obrade kao ram. Svako dete crta karakterističan ram, različit od onih koji izrađuju druga deca.

Sredina podloge za porodičnu sliku se iskoristi za umetanje figura u unapred pripremljene proreze. Porodica zauzima različite poze i rasporede na grupnoj slici.

Nakon što svi završe svoje radove, sedaju u krug i svako dete predstavlja svoju porodicu i njene članove. Objašnjava:

- ko,
- gde i
- zašto baš tu stoji i sl.

Dete objašnjava razlike i sličnosti među članovima svoje porodice.

Deca uz pomoć vaspitačice izlažu na panou svoje radove o porodici i to tako da ih i roditelji vide.

Figure članova porodice mogu da „izlaze” i „ulaze” u svoje ramove i ramove drugih porodica.



**Ohrabriti dete da među članove svoje porodice unese i one koji su privremeno ili trajno odsutni zbog:**

- rada u inostranstvu;
- ratom razdvojene porodice;
- razvoda;



- napuštanja porodice;
- nepriznavanja deteta od strane roditelja;
- bolesti;
- smrti i slično.

**Važno je da dete u porodičnu sliku uključi slobodno sve one osobe koje smatra članovima svoje porodice („novi tata”, „nova mama”, polusestra, polubrat i slično).**

**Detetu je dragoceno iskustvo o tome da njegova porodična situacija ima sličnosti sa porodicama druge dece.**



### Na koga ličim

Dete crta svoju figuru i figure članova svoje porodice na koje liči i onda linijama povezuje one detalje (delove tela) koje je nasledilo od njih, povezujući te detalje sa njihovih figura sa onima na svojoj.

Zbog ovakvog zadatka dobro je da likovni rad bude rađen u boji, uz insistiranje da se unesu svi potrebni elementi (kosa, uši, obrve, oči, čelo, nos, usta, brad, vrat i slično).

Roditelji mogu da pomognu detetu, ukoliko mu je ova igra teška.

Posle uočavanja navedenih sličnosti u izgledu, preći na traženje drugih sličnosti:

- u ponašanju,
- navikama,
- nespretnostima,
- veštinama,
- govoru,
- prirodi,
- raspoloženjima,
- osobinama,
- vrlinama,
- manama,
- karakteru i slično.

Ovako nađene sličnosti vaspitačica ili roditelj zapisuju u vidu liste, kao na primer:

DEDA	MAMA	MARKO	TATA	BAKA
ljutit →	vredna →		← vredan	← plačljiva
prašta →	pametna →		← pametan	
	tvrdoglava		← lep	
	uredna →		spor	
			neuredan	

Moguća varijanta ove igre se izvodi sa porodičnim fotografijama. Svako dete donese jednu fotografiju na kojoj se jasno vide članovi njegove porodice. Dete

upoređuje sebe sa ostalima na fotografiji i objašnjava grupi na koga liči i po čemu, a takođe i šta je na njemu posebno te je po tome jedinstveno u odnosu na druge.

Prilikom poređenja dete može uporediti svoju fotografiju ili ogledalo.

### Pismo za porodicu:

Molim Vas da,

u saradnji sa svojim detetom, ispod crteža svakog člana porodice koje je Vaše dete ovde nacrtalo napišete nekoliko osobina ličnosti svojstvenih tom članu. Tako se, na primer, ispod crteža bakine figure mogu naći sledeće osobine: vredna, sistematična, istrajna, dobra i slično.

Zatim strelicama usmerite imenovanu osobinu prema crtežu deteta, ukoliko i Vaše dete ima istu osobinu.

Iste osobine mogu se navoditi za sve članove porodice, ukoliko ih oni poseduju, tako da se može desiti da strelica od osobine, na primer, „vredan” ide od dva, tri i više članova porodice prema Vašem detetu.

Ispod detetovog lika, dakle, nećete ispisivati osobine, već samo ucrtati strelice, što je, opet, zgodno uraditi različitim bojama za svakog člana porodice.

Ukoliko ste se setili i one osobine Vašeg deteta po kojoj je ono jedinstveno među članovima porodice, takve osobine koju niko drugi nema, nju dopišite na kraju ispod detetove slike.





Gotove radove vratite tokom iduće nedelje u vrtić!  
Hvala Vam u ime Vašeg deteta, kome će ovo ostati  
trajna uspomena!

Potpis vaspitačice



*U lepoga deteta  
sve je lepo:  
mamine oči,  
tatina kosa,  
mamino čelo,  
tatina brada,  
mamine ruke,  
tatine noge, ...*

Dragan Lukić, *Lepo dete*



## MOJA OSEĆANJA

Kako se osećam kada me ruke  
mojih najbližih...

- maze,
- miluju,
- tuku,
- grle,
- guraju,
- vode preko ulice,
- pridržavaju dok učim da plivam, i slično.

Deca sede u krugu. Predlažu za svaki krug o kojim radnjama ruku će govoriti. Govore o tome kako se osećaju.

Vaspitačica zapisuje dečje opise i pomaže detetu da ih ugradi u Porodični spomenar.



*Lovac vikne na sav glas  
Dode pas*

*Džokej vikne na sav glas  
Konj u kas*

*Kad ja viknem na sav glas  
Šamar tras*

Ljubivoje Ršumović, *Song o vikanju*

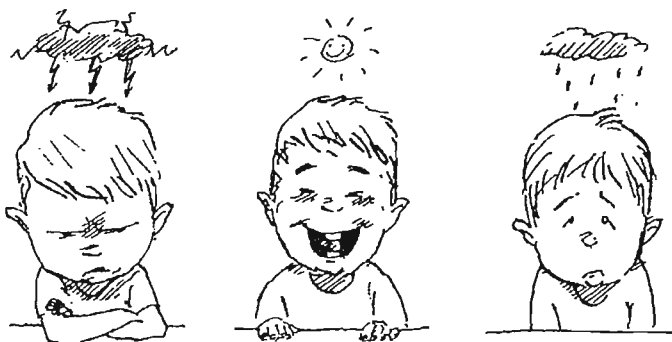




## Sastanci, rastanci

Deca sede u krugu i pričaju kako su se osećala prilikom različitih događaja:

- kada su mislila da su ih roditelji ostavili u vrtiću i da se neće po njih vratiti;
- kada su ih roditelji ostavili same kod kuće i otišli u neku posetu;
- kako su se osećala kada su se roditelji vratili sa nekog puta;
- kako su se osećala prvog dana u vrtiću;
- šta misle o tome kako će se osećati prvog dana u školi i slično.



## Naša osećanja



Vaspitačica sakuplja što veći broj audio-zapisa od što većeg broja roditelja, po mogućstvu za svako dete po jedan. Snimak treba da sadrži roditeljska iskustva o njegovom detetu o tome:

- kako ga je njegovo dete obradovalo;
- probudilo u njemu ponos;
- kada ga je ono uplašilo i slično.

Ponuditi pitanje: „Opišite kakvo osećanje je Vaše dete probudilo u Vama.”

Vaspitačica pravi zapis o redosledu javljanja roditelja na audio-snimku po imenima dece. Isto tako se zapisuje o kojem osećanju je roditelj govorio kada je upitan o tome kakva osećanja je njegovo dete izazvalo kod njega. Prilikom prvog preslušavanja audio-snimaka urađenih sa roditeljima, deca prepoznaju svoje roditelje po glasu.

Zatim podeliti jedan list hartije na dve polovine. Na jednoj opcertati siluetu dečje figure, a na drugoj siluetu onog roditelja koji je snimljen na traci. Za to se mogu upotrebiti figure korišćene u igri sa porodičnom slikom (nikako ne koristiti tipske siluete).

Deca drugi put preslušavaju opise osećanja koje su snimili na audio-kaseti njihovi roditelji i unose bojama i linijama sliku osećanja u roditeljsku i svoju siluetu.

Ovako se dobija prevod sa verbalnog opisa emocija na neverbalni izraz, s jedne strane, a s druge strane, mogućnost da dete uporedi





sopstvena i roditeljska osećanja u određenoj situaciji koju su ono i roditelj na svojstven način doživeli. Deca sede u krugu i predstavljaju obe siluete i u njima oslikane emocije. Ovaj rad dete odnosi kući i tumači ga roditeljima.



*Volim da volim – volim da me vole.*

Marina, 5; 8 Subotica



### Ja sam glavni junak priče

Na vidnom mestu ispisati poruku roditeljima, a takođe im je usmeno saopštiti ili po detetu poslati u pismenom obliku, sa ovom sadržinom:



#### Poštovani roditelji!

Molimo sve članove Vaše porodice da o Vašem detetu (uvek navesti ime deteta) sastavite jednu kratku priču u kojoj će ono biti glavni junak. U toj priči Vaše dete može da bude prikazano sa osobinama: lepo, pametno, bistro, hrabro, snalažljivo, spretno itd.

To može da bude priča o nečemu što se vašem detetu stvarno dogodilo ili izmišljena priča u kojoj je ono glavni junak. Neka neko od članova Vaše porodice napiše tu priču, koju će Vaše dete sutra doneti u vrtić.

Vaše dete će biti zadovoljno i ponosno kada priču o njemu budem čitala drugoj deci.

Potpis i pozdrav vaspitačice.

Narednog dana deca sede u krugu. Čitanje priče o svakom detetu. Dete obaveštava:

- ko je sve učestvovao u sastavljanju priče;
- ko ju je napisao;
- da li je zadovoljno;
- da li bi sebi kao junaku priče nešto dodalo, odbacilo, izmenilo;
- komentari druge dece i davanje naslova svakoj priči;



- grupisanje priča u kojima su junaci sa sličnim osobinama: hrabri, pametni, lepi i slično.
- konstatacija da su oni slični, ali da je svako od njih na drugi način hrabar, na različit način pokazao da je snalažljiv (uz navođenje konkretnih primera iz priča pojedine dece).

U naznačenom pravcu razvijati dalje ovaj postupak u analizi priča. Bitno je da dete stalno dobija podsticajne poruke o sebi.

Deca ilustruju priču u kojoj su oni glavni junaci. Priče o deci i ilustracije mogu biti sastavni deo:

- Porodičnog spomenara;
- Ličnog kovčežića;
- Antologije „Najlepše priče o nama” u kojoj su sakupljeni radovi dečje grupe.



## MOJE POREKLO

### Kako sam došla na svet

Pomoći detetu i roditeljima da podele što više prijatnih i autentičnih misli i osećanja u vezi sa detetovim rođenjem.

Deca sede u krugu. Svako donese po neku fotografiju sa venčanja svojih roditelja. Iznose svoje viđenje tog događaja i vaspitač im pomaže da sagledaju to vreme u kojem ona još nisu postojala.

- Kako su se upoznali mama i tata?
- Kako su oni tada izgledali?
- Mamino i tatino venčanje i svatovi!
- Ja u maminom stomaku!
- Kako su me zamišljali mama i tata?
- Deca crtaju sebe kada su se još razvijala u „maminom stomaku”.

Varijanta igre je snimak na audio-traci dečje priče o tome šta su sve „čula” iz „maminog stomaka” (o čemu su roditelji razgovarali, kakvo su dete očekivali, da li su mu se obraćali, da li su primećivali da se pokreće u „stomaku”, da li su mu birali ime, da li su mu pripremali sobu, odeću, igračke i slično).

- Kako sam ja njih zamišljala dok sam bila u „stomaku”?

Završeni crteži i audio-zapisi se analiziraju sedeći u krugu.

Preporučljivo je za sva pitanja u ovoj aktivnosti da se rade na više različitih načina u pogledu izražavanja dečjeg doživljaja:

- likovni radovi;
- zapis dečje priče koju je čulo ili ono samo izmislilo;
- zapis stvarnog i zamišljenog dijaloga između deteta i roditelja i slično.



Dete ima pravo i potrebu da od malena ima sve informacije o svom poreklu. Odrasli imaju obavezu da detetu pruže te informacije. Otuda dete niko nema prava da liši odgovora na pitanja kao što su:

„Ko je moj tata?“, „Ko je moja mama?“, „Zašto oni ne žive sa mnom?“, „Gde su oni?“ i slično.



*Daleko je kad imaš tatu,  
a mama je pored tebe.*

Miroslav Antić, *Daleko*



*Moje rođenje je promenilo život drugima.*

Marija, 6; 2, Novi Sad



### Šta je bilo pre mog rođenja

Deca crtaju strip na papirnim trakama. Te trake podeliti na kvadratiće, s tim da na poslednjem dete najpre nacрта sebe kao bebu, a potom popunjava ostale hronološki unazad, ilustrujući važne događaje koji su prethodili njegovom rođenju.

*Najpre je noseća bila mama  
nosila me je u utrobi gde je mrkla tama  
potom je noseć postao tata  
godinama me nosio oko vrata.*

Zvonimir Balog, *Kako sam došao na svijet*





## Ja kao mala beba

Za ovu igru potrebno je da deca sakupe fotografije, crteže i audio-snimke o sebi kad su bila male bebe. Deca opisuju:

- svoj tadašnji izgled;
- svoje prve reči;
- prve igračke i
- druge značajne događaje iz tog perioda.

Sakupljene materijale analizirati i uvrstiti u Spomenar.



## Autobiografija

Detetu se mogu predložiti sledeće dve varijante ove igre.

### Foto-album

Dete donosi u vrtić svoje fotografije i od njih pravi foto-album. Svaku fotografiju prati zapis dečjeg objašnjenja događaja koji je na njoj zabeležen. Ovi albumi se mogu napraviti i u porodici zajedno sa roditeljima. Tada objašnjenje događaja prikazanih na fotografijama daju dete, otac, majka ili neki drugi član porodice. Fotografije se ne moraju hronološki poredati, već se mogu grupisati prema sličnim sadržajima (rođendani, letovanja, zimovanja, izleti, priredbe, rođaci itd.).

### Strip

Dete crta strip na traci od papira podeljenoj na kvadratiće. U prvi segment ucrtava sebe kao bebu, a u poslednji crta sebe u sadašnjosti. Dete ispunjava preostale kvadratiće stripa, pokušavajući da rekonstruiše šta je bilo u međuvremenu.



*Početak je kad sam se ja rodio a kraja nema.*

Budimir Nešić – Vanja Rupnik,  
*Olovka piše srcem*





## Moji biografi



Audio-zapisi roditelja koji sa što više detalja opisuju detetov život od rođenja do danas. Dete donosi od kuće snimljenu audio-traku koju sluša cela grupa, poredeći svoje značajne doživljaje sa onima koje roditelj jednog deteta opisuje.



*Ja sam važna osoba.  
Moj život je zanimljiv i pun događaja.  
O meni vredi pričati i pisati.*

Ana, 6;5, Bečej



## Biografije članova moje porodice



Svaki član detetove porodice crta svoju strip-biografiju.

Broj polja – momenata na traci i njena dužina, nisu ograničene.

Roditelji i deca pomažu jedni drugima u tehničkim rešenjima (lepljenje, kačenje...)

Članovi porodice ne treba da utiču na ideje drugih o tome kako i šta će se naći na njihovom stripu.

Strip-trake se lepkom ili koncem povezuju na mestima gde se biografije pojedinih članova porodice dodiruju i ukrštaju (brak, rođenje, početak zajedničkog života i slično).

Kada biografije teku uporedo trake mogu da se lepe na istu podlogu ili prošivaju na liniji dodira.

*Baš su mudri mama i tata:  
Jutro mi u kuću doneli – brata!*

*Prva se za reč javila mama –  
neko će vreme živeti s nama ...*

*Onda se ohrabrio ćutljivi tata:  
zar nije lepo imati brata?*

*Nikako! dreknuh, pomalo zlovoljan –  
za sada sam i sam sebi*

*dovoljan!*

*Dragomir Đorđević,  
Baš su mi mudri mama i tata*





## Moje sestre – moja braća

Posebne stranice u Spomenaru posvetiti braći i sestrama. To se može ostvariti razgovorom koji će biti usmeravan pomoću sledećih pitanja:

- Naša porodica čeka bebu?
- Portreti brata i sestre.
- Ja i moj brat, sestra (likovni rad, verbalni zapis ili njihova kombinacija).
- Kakav je moj brat?
- Kakva je moja sestra?
- Po čemu smo slični?
- Po čemu se razlikujemo?
- Kada se slažemo?
- Zbog čega se svađamo?
- Ko je ljubomoran?



*Šta je toplije od rukavice?  
Šaka starijeg brata.  
Koji češalj najnežnije češlja kosu?  
Češalj načinjen od sestrih pet prstića.*

Dragan Lukić, *Sestra i brat*



*Dve su sestre  
dve mamine ogrlice  
Dve su sestre  
jedna drugoj igračke.*

Dragan Lukić, *Dve sestre*



## Ko je sve morao da se rodi da bih se ja rodio

Predlažu se sledeće tri varijante ove igre.

### P o r o d i č n i r o d o s l o v

U prvoj varijanti porodica se uključuje u izradu *Porodičnog rodoslova*, koji je važan deo Spomenara. Putem pisma čiji tekst sledi porodica u stvari dobija objašnjenje kako se zajedno sa svojim detetom može uključiti u ovu socijalnu igru.

#### Pismo za porodicu:

Molim Vas da se uključite u izradu Porodičnog spomenara koji pripremam za Vaše dete. Želela bih da u skladu sa onim koliko znate i možete ispišete rodoslov za Vaše dete.

Rodoslov možete napraviti u vidu drveta ili grane, tako da ucrtate pretke i s mamine i s tatine strane. Možete i samo šematski prikazati porodično stablo sa imenima i rodbinskim odnosom prema detetu (baka, ujak, tetka, prabaka ...). Pored svačijeg imena možete napisati i godinu rođenja, zanimanje, sklonosti i sl. Nemojte zaboraviti ni one članove porodice, kojih više nema, ali žive u porodičnom sećanju.

Rodoslov možete upotpuniti fotografijama ili detetovim crtežima pojedinih članova porodice.

Centralno mesto u rodoslovu neka zauzme Vaše dete.





Možete napraviti i dva-tri rodoslova (jedan samo sa ispisanim opštim podacima, drugi sa fotografijama, treći sa ispisanim specifičnim osobinama ili sklonostima članova porodice) – to je Vaš izbor, pošto će rodoslov ostati za uspomenu Vama i Vašem detetu.

Ukoliko imate zajedničku porodičnu fotografiju, poželjno je da je zalepite u Spomenar.

Potpis i pozdrav vaspitačice.

### Porodične merdevine

Ovo je druga varijanta socijalne igre *Ko je sve morao da se rodi da bih se ja rodio*. Dete crta cele siluete svih članova svoje porodice, koje odmah zatim iseca makazama po konturama. Mogu se upotrebiti i figure nastale u igri *Porodična slika*. Za to vreme vaspitačica od čvršće hartije iseca za svako dete jedne stojeće (duple) merdevine.

Nakon toga deca postavljaju članove svoje porodice na svoje merdevine po određenom redosledu, uz vaspitačicinu pomoć. Dete svoju siluetu obavezno postavlja na sam vrh merdevina. Taj postupak ima višestruku funkciju u razvijanju dečjeg samopoštovanja (to je najviše mesto na merdevinama, to je mesto za onog koji je prisutan u vrtiću kao predstavnik te porodice, to je mesto po redu rađanja rezervisano za onog koji se među poslednjima ili baš poslednji rodio, itd.).

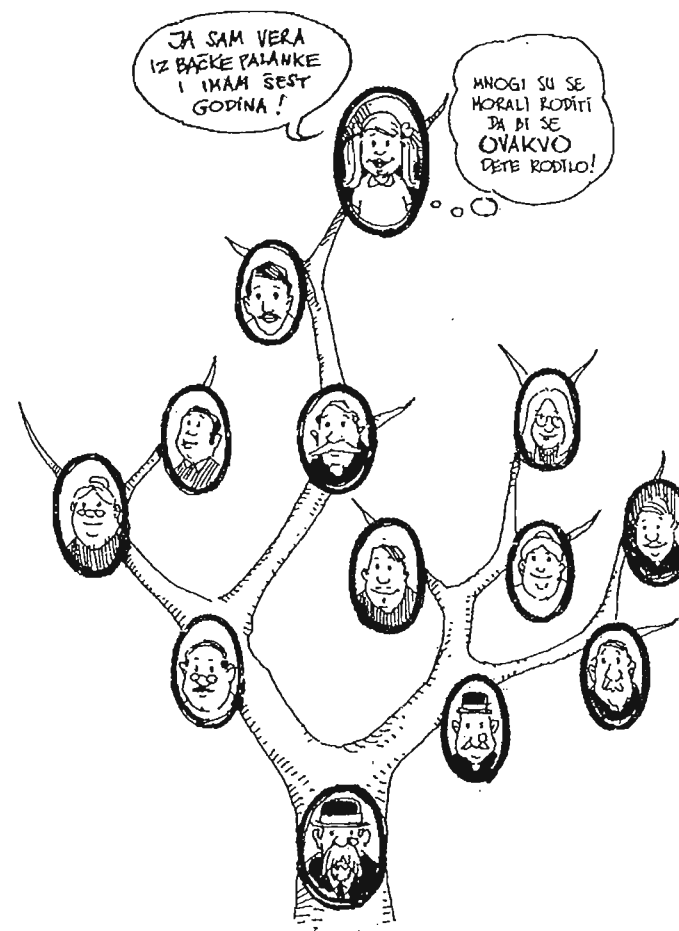


Svaka ponovna elaboracija hronološkog reda rađanja u njegovoj porodici detetu daje nove elemente identiteta.



### Porodična lepeza

Sledeća varijanta ove igre je izrada *Porodične lepeze*, čiji su kraci povezani u jednoj tački, pa mogu lako i prema željama deteta da se pomeraju i da članovi porodice predstavljeni na njima stalno menjaju svoj raspored.

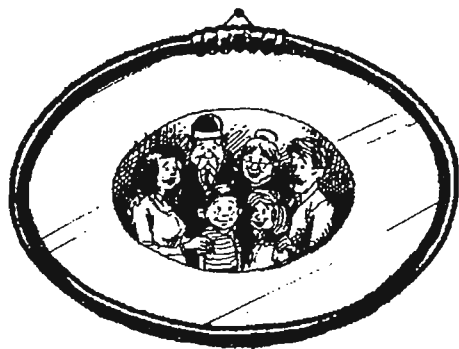




## Jedan dan u životu moje porodice

Dete crta stripove na kojima se prikazuju epizode iz porodičnog života u različitim varijantama:

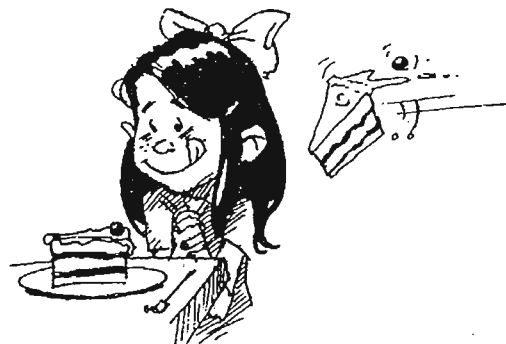
- jedan običan dan u mojoj porodici od jutra do večeri;
- šta radimo kad ne radimo (subota, nedelja, porodični praznici, slobodni dani, godišnji odmor, raspust ...);
- jedan dan u životu moje mame, tate, bake, deke, sestre, brata ... domaćih životinja i ljubimaca;
- jedan izmišljeni dan u životu moje porodice (kakav bi dete želelo i slično).



## Porodični ručak

Deca crtaju sve članove svoje porodice za stolom u vreme kada je porodica na okupu radi:

- nedeljnog ručka,
- nečijeg rođendana,
- posete,
- gostiju i slično.



*Rođendan?  
Prevažodno,  
To je dan  
Kada se slobodno,  
A ne sa zortom,  
Zamazuje – tortom!*



Milovan Vitezović,  
Rođendanski izuzetak





## Naša kuća



Dete crta svoju kuću, stan u saradnji sa roditeljem. Roditelj na kraju zabeleži sa druge strane lista opis, koji dete i on zajedno daju u tom crtežu. Crtež može da nastane u vrtiću ili dečjem domu. Kada sva deca iz grupe stvore crtež, onda se u drugoj etapi igre, sedeći u krugu, iz „šešira” nasumice izvlače crteži pojedinačno. Svako dete tumači grupi crtež svoje kuće.

Vaspitačica uz crtež prilikom izvlačenja pročita tekst zapisan na poledini.



*Moja kuća ima kapu,  
koja joj je stari krov.  
Moja kuća ima šapu,  
šapa joj je oluk nov.*

*Moja kuća ima repić,  
repić joj je plotić prav.  
Moja kuća ima nosić,  
nosić joj je dimnjak plav.*

*Pa kada se kući bližim,  
gladan, žuran, nasmejan,  
ja joj izdaleka zviždim:  
– Draga kućo, dobar dan!*

Milenko Matićki, *Moja kuća*



## Moja draga kuća

Likovni radovi i verbalni zapisi o porodici ili porodicama, ili domu nekoga ko detetu nije rod (ili bar ne blizak), a ono se u njegovom domu dobro oseća. Na primer, tu ima hrabrosti da prespava ili da ostane više dana. Tu se smeju raditi neke stvari koje kod „prave” kuće nisu dozvoljene.





**Pismo za porodicu:**

Molim sve članove Vaše porodice da osmisle i likovno izrade zaštitni znak – grb porodice.

Važno je da za izradu grba svi članovi porodice daju svoj predlog i da se svi predlozi nađu u njemu.

**Gotov rad vratite u vrtić!**

**Potpis i pozdrav vaspitačice**

## Porodični grb

Nakon analiza i razlaganja doživljaja porodice na „sastavne delove”, ovde pružiti priliku detetu i njegovoj porodici da simbolično ili sinkretično načini reintegraciju (ponovno ujedinjenje) tih delova.

Preporučuje se da se upravo izradom porodičnog grba okonča oblikovanje Porodičnog spomenara.

Dete u saradnji sa porodicom crta i izrađuje porodični grb. On se može postaviti na veoma istaknutom mestu u Spomenaru. To može biti izmišljeni zaštitni znak porodice, pravi ili izmenjeni. Bilo bi važno da za izradu grba svi članovi porodice daju svoj prilog. Neka se svi predlozi obavezno prihvate i neka se svi nađu u grbu. U nekim slučajevima će od toga nastati kreativno jedinstvo, a drugi put će to biti jedna celina od više delova.

Porodici se može uputiti putem sledećeg pisma poruka o tome na koji način može kreirati svoj porodični grb.

*Ja pripadam svojoj porodici –  
ja sam njen i ona je moja.*

Milan, 5; 4 godine, Novi Sad





## 5. LIČNI KOVČEŽIĆ

ŠTA JE LIČNI KOVČEŽIĆ?

KAKO ZAPOČETI OVU MATRICU?

KAKO UKLJUČITI DETETOVU PORODICU?

ŠTA SE POSTIŽE LIČNIM KOVČEŽIĆEM?

SADRŽAJ LIČNOG KOVČEŽIĆA

Moje telo

*Kako izgledam kad izađem iz kade?*

Moje reči

*Moje lepe reči*

*Moji blagoslovi*

*Moje ružne reči*

Moja osećanja

*Uputstva za sreću*

*Ko mi je drag?*

*Reći ću ti čega se ja plašim*

*Ni strah ne voli da bude sam*

*Smešni strahovi*

*Kako se ja stidim*

*Dosađno mi je*

Moje želje

*Moje tajne*

*Moji snovi*



## 5. LIČNI KOVČEŽIĆ

### ŠTA JE LIČNI KOVČEŽIĆ?

Lični kovčežić je matrica koja u vrtiću i u porodici razvija dečje samopoštovanje:

- građenjem dečje potrebe za privatnošću;
- podrškom detetu da bira pod kojim uslovima i kome želi da poveri svoje lične misli, osećanja ili želje.

### KAKO ZAPOČETI OVU MATRICU?

Preporučuje se da matrica započne izradom Kovčežića, koji pruža detetu jedan trodimenzionalni prostor koji je skrovit, zatvoren. Psihološka priroda Ličnog kovčežića je analogna kovčegu sa blagom u metaforičnom smislu.

Materijal od koga se može poći je karton, papir, drvo, lim, koža, papirne tapete, akvarel papir, kolaž papir, tekstil, vrpce, trake, kanapi, vunica, flomasteri, dugmići, šljokice, biseri, štras, kamenčići, svetlucavi prah i slično.

Važno je da se ne koriste industrijski proizvedeni kovčežići.



Posebnu pažnju treba posvetiti:

- dizajniranju spoljašnjih i unutrašnjih zidova Kovčežića, kao i
- mehanizmu za zatvaranje.

Detetu omogućiti da traži idejna i praktična rešenja za bravu, katanac, ključ za zatvaranje Kovčežića. I najfantastičnija rešenja (kao što su, na primer, ključ u vidu lepe reči, lozinke, osećanja, misli, prijateljskog pogleda, nežnog dodira i slično) prihvatljiva su. Upravo na takvim rešenjima, koja imaju sva obeležja lične simbolike, treba insistirati i davati im prednost u odnosu na bukvalno shvaćen zadatak pronalazjenja mehanizma za zatvaranje Kovčežića. Takođe, dobrodošle su i ideje deteta o tome u kojim situacijama se mehanizam za zatvaranje nikako neće otvoriti (ružna reč, neprijateljski pogled, grubo otvaranje i slično).

Važno je takođe da dete slobodno bira osobe koje će upoznati sa funkcionisanjem sistema za otvaranje, kao i to šta će biti put i koje su prepreke do skrivenih sadržaja Kovčežića, koji će tim osobama biti dostupni kao detetova privatnost.

Mehanizam za zatvaranje Kovčežića označava dečju privatnost!

Princip otvorenosti i razvojnosti nalaže da se sve vreme trajanja ove matrice u nju unose novi sadržaji i sam Kovčežić prilagođava i menja u skladu sa dečjim željama i potrebama (na primer: drugačiji poklopac, mehanizam za zatvaranje se pojačava ili, pak, uklanja, u



unutrašnjosti se formiraju pregrade, fioke, spratovi, džepovi, tajna mesta i slično.


#### KAKO UKLJUČITI DETETOVU PORODICU?

Može se organizovati druženje roditelja, dece i vaspitača u vrtiću i tom prilikom započeti radovi na oblikovanju Ličnog kovčežića.

Roditelji od kuće donose najraznovrsnije kutije i materijale za ukrašavanje Kovčežića. Vaspitačica nekoliko dana ranije može da počne sa prikupljanjem materijala iz porodica za svako dete ponaosob. Tokom neposrednog odabiranja materijala porodice mogu jedna drugoj poklanjati materijale koji će im pomoći da bolje ostvare svoje zamisli. Vaspitačica ohrabruje roditelje da se početna ideja o izgledu i oblikovanju Kovčežića za svako pojedino dete razvije u kreativni čin sa obeležjima ličnog i unikatnog.

Započeti radovi se nastavljaju kod kuće, kao vid podsticajnog delovanja porodice na dečji razvoj.





Tako oblikovani Kovčežić „putovaće”, s vremena na vreme, iz porodice u vrtić i obrnuto, i svakim danom biće sve bogatiji, s novim sadržajima, raskošniji, s novim ukrasima i novim ličnim obeležjima.




Nije dobro da vaspitačica u oblikovanju Kovčežića zameni roditelje, praveći ze celu dečju grupu iste ili slične oblike.

Na Kovčežić ne treba ispisivati dečje ime, već neka se njegova prepoznatljivost postiže ličnim znacima (detaljima, oblicima, bojama) koji upućuju na dete o čijem Kovčežiću se radi.



## ŠTA SE POSTIŽE LIČNIM KOVČEŽIĆEM?



Dete ne bi moglo da sagleda svrhu raznovrsnih produkata nastalih u pojedinačnim igrama tokom razvijanja pojma o sebi ukoliko se prethodno ne bi formirao Kovčežić, koji materijalizuje pojam privatnosti i ličnog. Kovčežić mora biti tu i spreman da primi sve detetu lično bitne predmete i radove nastale u predškolskoj ustanovi i porodici.

Uz to, pomoću Ličnog kovčežića:

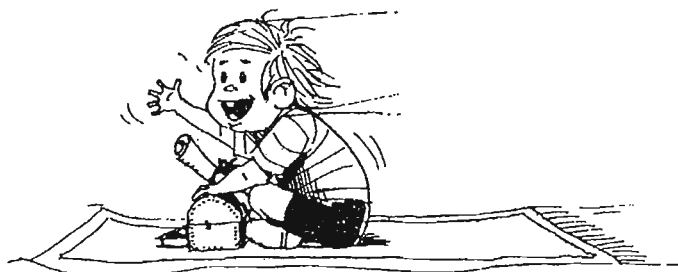
- dete stiče uvid da svi poseduju neki unutrašnji svet koji niko drugi sem njih nije u mogućnosti da vidi;
- podstiče se spoznaja privatnosti i lične prirode jezika kojim govori dete;
- dete stiče iskustvo i uviđa da može imati tajne, da ono ima izbora u tome da li će ih imati ili ne;
- dete prepoznaje, prihvata i poverava drugim sobama po vlastitom izboru svoja osećanja, koja se često u njegovoj porodici prikrivaju: stid, strah, krivica, ponos, osećanje manje vrednosti, nesposobnosti, neprihvaćenost i slično.

## SADRŽAJ LIČNOG KOVČEŽIĆA

U pregrade ili na posebno namenjena mesta svoga Kovčežića, dete stavlja raznovrsne produkte koji su nastali u sledećim socijalnim igrama, koje su u ovoj matrici podeljene na četiri grupe: *Moje telo*, *Moje reči*, *Moja osećanja* i *Moje želje*.



Dobro je poštovati dati redosled navedenih grupa igara, dok se pojedine socijalne igre unutar jedne celine mogu birati u skladu sa razvojnim karakteristikama dečje grupe.



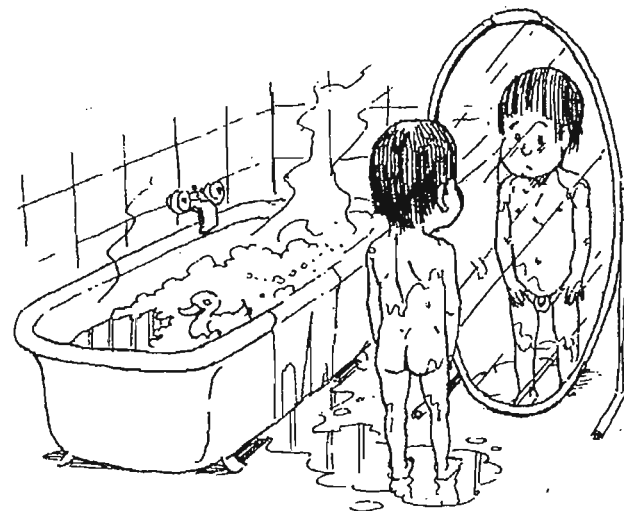
## MOJE TELO

Preporučuju se igre istraživanja i otkrivanja svoga tela. U njima dete može da prati svoj telesni razvoj koji se odvija u pravcu opšeg odrastanja i sticanja specifičnih, ličnih telesnih obeležja, kao i znakova polnosti.

### Kako izgledam kad izađem iz kade

Dete nakon pripremnog razgovora u krugu crta sebe – svoje nago telo. Vaspitačica ih podseća da je to onako kompletno nago kao kada izađu iz kade ili prilikom kupanja. Nakon završenog crtanja, sva deca donose svoj crtež i seda se u krug. Sada svako dete dobija priliku da prikaže svoj rad ili da ga opiše.

Važno je da opiše sve ono po čemu je slično sa ostalom decom i ljudima uopšte, po čemu se vidi kog je pola, a posebno da opiše lične znake (mladeže, ožiljke i slično) koji se, inače, kad je dete obučeno, ne vide, ali ga to čini jedinstvenim.



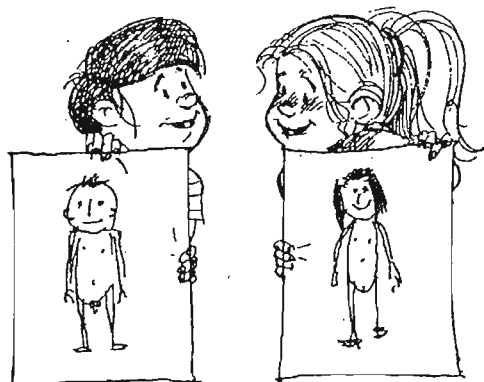


U daljem toku igre, ti crteži mogu da se izrežu po konturama i da se „oblače” u odeću kao lutke, koju deca sama mogu napraviti od hartije, tekstila i sl.



**Šta ako neka deca ne žele da nacrtaju svoje nago telo?**

**To najčešće potiče od porodičnih zabrana vezanih za polnost. U tom slučaju vaspitač neka ne insistira na zadatku. Rad ostale dece će biti dovoljan izazov za dete.**



## MOJE REČI

U ovim aktivnostima se dečja verbalna komunikacija bogati različitim emocionalnim, estetskim i etičkim doživljajima.

**Osveščivati kod deteta doživljaj da ono ima izbor i kontrolu nad kvalitetom sopstvene komunikacije.**



### Moje lepe reči

Kroz razgovor decu podsticati da se prisećaju reči koje su:

- nežne, mazne, slatke, tople, prisne, od milja, deminutivske, ohrabrujuće, tešiteljske, blagorodne, pred spavanje, za mirenje onih koji su se posvađali, za dobrotu, za vrednoću, za poverenje i slično;
- detetu upućene od strane drugih i koje ono upućuje drugima;
- mamine, tatine, dedine, babine, sestrine, bratove ...

Tokom nabiranja reči vodi se razgovor o svakoj i obrazlaže ličnim stavovima deteta njen izbor.

Dete posle toga bira svoju najlepšu reč i obrazlaže zašto je baš nju izabralo.

Vaspitačica zapisuje (ili dete ako zna da piše) detetove lepe reči na hartiju ili karton isečen u obliku srca, sunca, cveta, zvezde, ili bilo kog drugog oblika koji, po njihovom izboru, simbolizuje doživljaj izazvan ovim rečima. Starija deca mogu sama izrađivati oblike i birati za njih odgovarajuće boje. Hartija ili karton treba da su takve veličine da mogu stati u Kovčević, kao i da se mogu





sa obe strane dopunjavati novopronađenim ili novodobijenim lepim rečima.



*Rečima se ljubav kaže  
Rečima se zvezde traže  
Reči lepe reči nove  
Reči da se drug dozove  
Ispici  
Pa reci deci*

Ljubivoje Ršumović, *Ispici pa reci deci*



## Moji blagoslovi




To su dobre i lepe želje koje se u usmenoj narodnoj tradiciji upućuju ili poklanjaju nekome ko je drag, koga želimo da obradujemo. Blagoslove roditelji upućuju svojoj deci sa najlepšim željama za njihovu budućnost.

Iz primera koji slede vidi se da su to najlicnije, podsticajne poruke potomcima:

Blago majci koja te rodila!  
Kud hodio, srećan bio!  
Svaka te sreća pratila!  
S tobom se braća ponosila!  
Tvoja se sreća rodila,  
zvezdama sjajnim rosila!  
Usta ti se pozlatila!  
Hiljadili se takvi junaci!  
Neka ti cvetaju ruže u životu!

Svi članovi detetove porodice jedno drugom sastavljaju blagoslove, koji se ispisuju na hartiji koja je za ovu priliku posebno odabrana i ukrašena. Dete donosi u predškolsku ustanovu svoje porodične blagoslove, gde ih upoređuje sa radovima druge dece. U vrtiću se na ovaj način ispisani blagoslovi mogu urediti u vidu izložbe. Sem toga, to je mesto gde deca mogu upućivati blagoslove jedna drugoj, vaspitačici, ona njima i slično.

Ovom aktivnošću detetovo lično iskustvo će se obogatiti stvaranjem, slanjem i primanjem poruka dobre volje. Ona omogućuje detetu da sebe doživi kao ličnost koja zna i može da ohrabruje i podstiče druge. Detetovo samo-



poštovanje u ovoj aktivnosti dobija značajne podsticaje kada ono prima blagoslove koje je za njega posebno smislila njegova porodica. Upravo zbog toga blagoslovima je pravo mesto u Ličnom kovčežiću.

## Moje ružne reči

**Važno! Prilikom vođenja ove aktivnosti treba imati na umu da se njome otvaraju pitanja koja su u dečjem okruženju tabuizirana i zabranjena.**



Ružne reči su naša, pa i detetova realnost, te ih ne treba mistifikovati. Umesto kažnjavanja ili ignorisanja, na njihovu upotrebu bolje je gledati sa tolerancijom i videti to kao priliku za zajedničku analizu u dečjoj grupi. Dovedi decu do uvida da ružnoća reči potiče od namera i osećanja vezanih za njih, tj. od onoga koji jezik koristi, a ne od samog jezika.

Ova aktivnost se sastoji u zapisivanju ružnih reči na hartiju ili karton obojen i isečen u oblik koji, po dečjem mišljenju, simbolizuje njihov doživljaj ružnog.

To su:

- nadimci koje detetu daju drugovi ili roditelji, a oni ga vređaju;
- reči grube, ljute, koje vređaju, kojima se nanosi bol, koje zamenjuju udarce, kojih se dete plaši, kojih se stidi i slično.

Posle nabiranja ružnih reči, pitanjima koja slede one se stavljaju u realne okvire:

- Ko mi i kada upućuje ružne reči?
- Kako sam se osećao dok sam ih slušao?
- Kako se osećala ta osoba dok ih je izgovarala?
- Kome i kada sam ja rekla ružne reči?
- Kako sam se tada osećala?
- Kako se osećala osoba kojoj su bile upućene?



Na nivou grupe deca utvrđuju koje su to zajedničke ružne reči i razmatraju šta bi se sa njima moglo uraditi (ritualno zakopavanje u zemlju, seckanje na slova od kojih se mogu praviti neke nove reči i slično).

Roditelji se putem plakata na kome su prikazane ružne reči (napisane, nacrtane, i potpisane) upoznaju sa ovom aktivnošću.



**Ukupan rad sa ružnim rečima je dobar ukoliko se ne završi izazivanjem agresivnih reagovanja koje mogu postati izvor novih ružnih reči.**



*Stoka je kad neko ne sluša.  
Stoka se upotrebljava za stoku,  
da se ta stoka popravi,  
pa da od nje bude neko dete.*

Miroslav Antić, *Stoka*



## MOJA OSEĆANJA

Ovim socijalnim igrama se omogućuje detetu da uspostavi vezu između kognitivnog i emocionalnog onda kada doživljava sebe.

Podsticati dete da na različite načine izražava svoja osećanja (verbalno i neverbalno) i da o njima razmišlja i objašnjava ih.

### Uputstva za sreću

Sastavljanje uputstva za sreću valja započeti od predloga deci da neverbalno, mimikom i gestovima, odgovore na sledeća pitanja:

- Kako treba da me teše mama i tata kada sam tužan i nesrećan?
- Kako ja njih tešim kada su tužni i nesrećni?

Dečji gestovni odgovor može biti u vidu poljupca, pokreta rukama kojima se dočarava maženje, grljenje, naslanjanje glave na rame, držanje u naručju, ljuljanje i slično.

Dete samostalno kreira i odabira svoj odgovarajući pokret, izraz lica i celokupno držanje tela.

**U stvaranju uputstva za sreću nadalje se uključuje porodica. Dete pita svoje roditelje šta je to što ih čini srećnim.**

**Nakon toga čitava porodica se dogovara kako da sastavi Uputstva za sreću, koja će biti namenjena njenim članovima. To znači da se za svakog člana porodice izrađuje, posebno za njega namenjeno, Uputstvo za sreću.**





Prilikom izrade pojedinog Uputstva glavnu reč ima onaj član porodice kome se ono namenjuje, a ostali mu pomažu.

Uputstva se zapisuju na posebnom listu hartije, u vidu lepeze, stripa, malog albuma, ona se ukrašavaju, ilustruju, boje.

Uputstva za sreću su vidno izložena u prostoriji u kojoj porodica najčešće boravi. Ona se po potrebi proširuju i menjaju.

Dete donosi u vrtić Uputstva za sreću svoje porodice, kako bi ih pokazalo grupi.

Uputstva za sreću i druga osećanja sastavljaju se i u vrtiću. Putem njih dete saopštava grupi svoje potrebe i saznaje potrebe drugih. Dete svoja uputstva crta i piše na čvrstoj kružnoj podlozi koja ima dršku.

Kad god oseti da su mu potrebe ugrožene ili uskraćene, ono iz Ličnog kovčežića vadi svoje Uputstvo i pokazuje ga vaspitačici ili svojim drugovima.



*Svi me zovu ej trapavi  
Jer sam takve ja naravi*

*To je prosto da se šizne  
Uvek mi se noga klizne*

*Ja sam takvo neko dete  
Znam da pravim samo štete*

*Lupao sam čaše razne  
Šolje tacne skupe vazne*

*I servize porculanske  
I holandske i danske*



*Uništavam ko od šale  
Majolike i kristale*

*Uvek prospem supu mleko  
Neću deco ja daleko*

*Okolo mene sve se ruši  
Al muči me to u duši*

*Ja sam vrlo nesretan  
Što sam tako nespretan*

Vladimir Andrić, Traponja

*Sreća je – imati ruke,  
jer rukama se grli,  
jer rukama se voli  
i u svijet dalek hrlj.*

*Sreća je – imati noge,  
jer nogama se šeta:  
i tako, sve u šetnji,  
stići ćeš na kraj svijeta...*

*Sreća je – imati oči,  
jer oči svašta vide:  
šumu, nebo i oblak  
i put kojim se ide.*

*Sreća je – imati uši,  
jer uši svašta čuju:  
šapat, šumor i žubor,  
tišinu i oluju.*

Ivica Vanja Rorić, Sreća





## Ko mi je drag?

Dete crta sebe i kraj sebe osobu kojamu je draga, na manjem formatu hartije, tako da se taj odnos i njihova međusobna osećanja vide na tom crtežu. Crtež se može uokviriti u vidu rama pomoću simbola kojima dete predstavlja svoja osećanja prema drugoj osobi.

Na taj način omogućujemo detetu da shvati, u skladu sa svojim uzrasnim i ličnim mogućnostima, da osećanje ljubavi ima poreklo u prijatnostima koje ono doživljava sa drugima i koje očekuje od njih.

Ovo saznanje se tokom crtanja može podsticati traženjem odgovora od deteta na sledeća pitanja:

- Ko mi je sve drag?
- Kako znam da mi je neko drag?
- Šta osećam kada mi je neko drag?
- Šta radi i kako se ponaša ta osoba koja mi je draga?



<i>Ko mi je najdraži</i>	<i>Idem zijam padnem</i>
<i>Uvek na usnama</i>	<i>Vidim neka jama</i>
<i>To je moja mama</i>	<i>Tada zovem maaaaa</i>

<i>Kada mi se plače</i>	<i>Na zidu je slika</i>
<i>Imam jedno rame</i>	<i>A na slici s ramom</i>
<i>Rame moje mame</i>	<i>Ja sa mojom mamom</i>

<i>Kada se uplašim</i>	<i>O kome mislimo</i>
<i>U ponoćnoj tami</i>	<i>Uvek kad smo sami</i>
<i>Onda trčim mami</i>	<i>Mislimo o mami</i>

*Kad odem u selo  
I legnem u slamu  
Uvek sanjam mamu*

Vladimir Andrić, *Mama*



- Šta radim onima koji su mi dragi?
- Kako oni mogu znati da su mi dragi?
- Šta mi rade ili kako se prema meni ophode osobe koje su mi drage?
- Ko su one osobe koje mogu da mi budu drage?  
Od čega to zavisi?



## Reći ću ti čega se ja plašim

Ova socijalna igra pomaže detetu da shvati funkciju i značaj sopstvenih strahova, da strahove imaju svi, da se sa mnogim strahovima može lepo živeti, kao i da su oni promenljivi i prolazni.

Naučiti dete da govori o svojim strahovima i ohrabriti ga da to može da čini i pred grupom.

Deca sede u krugu. Vaspitačica u sobu uvodi lutku koja objavljuje:

*Ja se plašim, ... ja se plašim ...*

Vaspitačica vodi dijalog sa lutkom i kaže:

*I ja se plašim. Evo, ja se plašim ...*

Zatim podstiče decu da lutki pričaju o svojim strahovima, da joj opisuju kada i čega su se uplašila. Zajedno sa lutkom, vaspitačicom i ostalom decom u grupi svako dete analizira kako se tada osećalo, koji su bili znaci njegovog straha (lupanje srca, znojenje, drhtanje, bledilo i drugo). Dete navoditi da razlikuje spoljašnje (vidljive) i unutrašnje (za druge nevidljive) manifestacije osećanja straha.

Posle svakog izrečenog straha grupa nagrađuje pojedino dete aplauzom.



*Prva je bila strava  
Gore i dolje,  
Lijevo i desno,  
Krivo i pravo,*

*Bila je sama tama.  
Ona je od svega  
Mama.*

Zvonimir Balog, Prvo



## Ni strah ne voli da bude sam

Svako dete crta na hartiji manjeg formata čega se više ili manje boji, šta vidi u mraku i slično.

Kada su crteži gotovi, sedne se u krug i svako dete:

- prikaže grupi svoj crtež,
- objasni njegovo značenje,
- kao i svoja osećanja u vezi sa tim.

Ovako predstavljene crteže deca na različite načine grupišu, klasifikuju i raspoređuju.

U nastavku igre sa strahovima mogu da nastanu i crteži na poleđini nacrtanih strahova. Preporučljivo je da to budu crteži onih situacija ili prizora koji svedoče o tome u čemu je dete neustrašivo, hrabro.

Dobro je da dete ne traga za takvim nenasilnim postupkom koji može da učini predmet svoga straha što neutralnijim, tj. da u njemu izaziva što slabiju reakciju straha. Dete može da ucrtta novo rešenje koje se odnosi na predmet njegovog straha na crtež koji je izložen na početku ove igre (naglašeno novom bojom ili nekako drugačije).



*Plašim se i to smem drugima da kažem.  
Ne plašim se da će mi se rugati zato što se plašim.*

Janoš, 5; 11 godina, Temerin



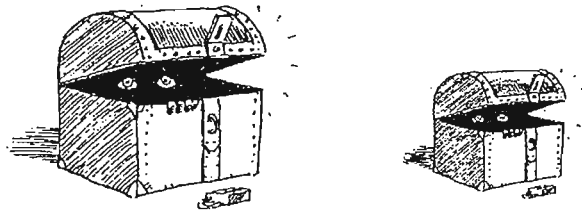


## Smešni strahovi

Deca sede u krugu. Vaspitačica podstiče decu na razgovor, nudeći im sledeću nedovršenu rečenicu: *Kad zamislim moj strah (da nešto radi) ... a meni je smešno.* Deca dovršavaju rečenicu a potom likovno prikazuju svoje smešne strahove.

Sve svoje strahove, strašne i smešne, deca iskazuju i uobličavaju likovnim simbolima i verbalnim produkovanjem i čuvaju ih u posebnoj pregradi Kovčežića.

Pomoću iste metodologije koja je predložena za strahove, može se raditi i sa drugim osećanjima: bes, ponos, ljubomora, zavist slično.



*Kraj police, do budžaka  
Ostalo je malo mraka.*

*Ništa više – jedna šaka,  
Jedna šaka, ali mraka.*

*U budžaku, mrak u mraku,  
Koliko za jednu šaku.*

*A u njemu možda tužno  
Živi neko biće ružno.*

*Biće strašno, biće budno,  
Biće jednom dobroćudno!*

Predrag Čudić, Šaka mraka



## Kako se ja stidim

Najčešće je dovoljna puka svest o izloženosti opažanju drugih da bi se dete zastidelo.

Sledećim pitanjima se započinje rad sa osećanjem niže vrednosti (inferiornosti), nepodobnosti (nekompetentnosti) i neprijatnosti svakog pojedinog deteta u grupi.

- Šta se dešava sa tobom kada se stidiš? (znojim se, pocrvenim, drhtim, lupa mi srce, obaram pogled, skrivam se iza nekog svog, uvrćem suknju ili džemper i slično).
- Šta bi u takvoj situaciji najrađe uradio?
- Kada si se najviše stidela?
- Pred kim se stidiš, a pred kim ne?

Posle svakog opisanog osećanja stida, detetu sledi aplauz od grupe.

*Beše prošla tiha ponoć,  
baš nekako oko jedan,  
kad sam na svet ovaj doš'o,  
uplakan i neugledan.*

*Oko mene neki ljudi,  
na svakome kapa bela,  
svi ozbiljni, obučeni,  
ja jedini – bez odela!*

*Gledali me svi od reda,  
ozgo, ozdo, nazad, spređa,  
kao da je mala beba,  
zato da se gola gleda!*

Božidar Timotijević,  
*Stidim se od malih nogu*





Deca u krugu klasifikuju svoje stidove po sličnosti (na primer, deca koja se stide nepoznatih ljudi, deca koja se stide kada im kažete da su porasla ili ih hvale za nešto drugo, deca koja se stide što su velika, deca koja se stide što su mala i slično).

Grupa dece sa istim stidom se zajedno stidi, a deca iz grupe sa drugim stidovima pokušavaju da dokažu da je njihov stid još veći i da je njima još teže. Rasprava, dokazivanje i ubeđivanje se nastavlja, uz predloge kakvo bi ponašanje bilo bolje da se izabere u situacijama koje izazivaju stid.

U Kovčežiću se pravi kutak za stidove. Vaspitačica beleži za svako pojedino dete iskaze o stidovima. Isto tako dete pokušava da likovno prikaže (bojom ili linijama) kako se stidi.



### Dosadno mi je

Pružanje iskustva i uvida detetu u to da po svom izboru može sebi stvarati doživljaje, da lično angažovanje za sebe ima smisla i pruža užitke – to je cilj ove socijalne grupe. Ona se odvija u paru vaspitačica – dete ili u dečjoj grupi, traganjem za najrazličitijim odgovorima na pitanja:

- Ko ti dosađuje? Ko te gnjavi?
- Šta ti je dosadno da radiš?
- Šta radiš kad ti je dosadno?
- Izmislimo lek protiv dosade!

Dete sastavlja maštoviti recept – uputstvo za pripremanje tog leka i stavlja ga u Kovčežić da se tu nađe kad zatreba (na primer: 50 g smeha pomeša se sa jednom lutkom i tome se doda 1 m ljuljanja levo-desno – sve se stavi u bočicu, dobro promućka i pije tri puta dnevno po jednu kašičicu).







## MOJE ŽELJE

U Kovčežić će dete smestiti one svoje želje koje može prepoznati u tajnama, snovima i sanjarenjima. Za njih će u Kovčežiću pripremiti poseban prostor. Vaspitačica u ovoj igri vodi dete ka tome da svoje želje postepeno pretvara u ciljeve.

### Moje tajne

Radi postizanja kontrole nad granicama sopstvenog unutrašnjeg sveta, ova igra počinje izradom tajnog kutka u Kovčežiću. Potom vaspitačica zapisuje, a dete likovno predstavlja svoje tajne želje, nestašluke, greške, ono što nikada nikome nije reklo, ispričalo ili priznalo.

Grupna klima koja pogoduje tome da se dete lično uključi u rad sa svojim tajnama stvara se razgovorom u krugu o detetovom tajnom mestu (orman, tavan, podrum, ispod stola, ispod stepeništa, iza kauča, iza slike, u drvetu i slično), o tome šta tamo radi ili šta tamo krije.

Dete nadalje bira, ako želi, poverljivu osobu kojoj bi poverilo svoju tajnu. Ono može odabrati i više različitih osoba za različite tajne.



*Šifonjer je ono mesto  
gde boravim vro često.*

.....

*U dvorcu od nogavica  
ja sam glavna gazdarica.*

Mirjana Stefanović, *Perka šifonjerka*



Od vaspitačice se očekuje da poštuje dečju potrebu za tajnom i da ne insistira da joj dete otkriva svoje tajne u Ličnom kovčežiću ukoliko ono to ne želi. Štaviše, takva dečja odbijanja zaslužuju pohvalu, jer su znak učvršćenih granica detetove privatnosti.



## Moji snovi

Dete u svom snu postoji na jedan poseban način. Tu je odnos između misli, osećanja i želja sasvim različit. Doživljaji iz sna su posebno bogat, kreativan i lično značajan izvor detetovog samopoštovanja. Pogodan način da se radi sa snovima je razgovor.

Razgovor se može voditi o detetovim lepim, ružnim (strašnim) snovima koji se predstavljaju crtežom ili verbalnim zapisom.

Svako dete bira koga bi povelu ili sa kim bi podelilo svoj san:

- najlepší, da u njemu zajedno uživaju,
- strašan, da ga zajedno prebrode.

Dete crta ovakav san, sa mogućnošću da se hartija podeli na pola i jedna polovina pokloni odabranoj osobi.

Razgovor se može voditi i o tome koga bi dete povelu u svoj strašan san da mu pomogne. Izmišljaju se čarobne reči i čarobni predmeti koji pomažu u strašnim snovima.

Likovno predstavljeni snovi i čarobni predmeti (koji se čak mogu i oblikovati) čuvaju se u Kovčežiću.



U oblik oblačića, jastuka, meseca, zvezde i slično, svoje snove upisuju ili ucrtavaju, zajedno sa detetom i uz njegovu pomoć i članovi porodice.

Tako nastaje jedna kolekcija snova iz detetove porodice, koja se može urediti u vidu stripa, malog albuma, leporelo slikovnice i slično.

Dete ovaj privatni materijal o sebi i svojoj porodici može da čuva u Kovčežiću.



## 6. SVITAK DEČJIH PRAVA

ŠTA JE SVITAK DEČJIH PRAVA?

KOJA SU DEČJA PRAVA U VEZI SA POJMOM O SEBI?

ŠTA SE POSTIŽE SVITKOM DEČJIH PRAVA?

ZBOG ČEGA JE VAŽNO UKLJUČITI DEČJU PORODICU?

SADRŽAJ SVITKA DEČJIH PRAVA?

Moje želje

*Ja i moja želja*

*Zlatna ribica*

*Želje na poklon*

*Slikovnica od želja*

*Željoteka*

*Pesma-želja*

*Ogrlica od želja*

Moje moći

*Šta ja sve mogu*

*Šta ja mogu sam, a šta ne mogu*

*Kakva ću biti kad porastem*

*Šta su veliki mislili kad su bili mali*

*Kad bi...*

Moja prava

*Dečji zakonik*

*Dečja republika*

*Ja u čuda verujem – ja čuda i stvaram*



## 6. SVITAK DEČJIH PRAVA

### ŠTA JE SVITAK DEČJIH PRAVA?

To je matrica koja unapređuje dečje samopoštovanje:

- razvijanjem svesti deteta o tome da ono ima svoja prava i ličnih strategija za njihovo otkrivanje;
- podsticajima za prepoznavanje svog položaja među ljudima;
- podrškom detetu u aktivnom ostvarivanju sopstvenih prava.

**Dete jeste dostojno poštovanja. Dete poštujemo kada uvažavamo njegovu prirodu, njegovo pravo na poseban način mišljenja i osećanja i lični doživljaj realnosti.**



### KOJA SU DEČJA PRAVA VEZANA ZA POJAM O SEBI?

Polazeći od poznatih saznanja o strukturi i prirodi dečjeg pojma o sebi, mogu se izdvojiti među prvima sledeća dečja prava:

- svako dete ima pravo na sopstvena iskustva – otkrivanje je osnov razvoja;



- pravo da bude informisano o svemu što neposredno ili posredno može da utiče na njegov život i budućnost;
- da pita, da dobije odgovore na svoja pitanja, da zadovolji svoju radoznalnost, da bude pitano;
- pravo da bez obzira na pol i uzrast izražava *sve vrste* svojih osećanja;
- da zahteva i dobija ljubav od svih od kojih to želi, da voli koga ono samo bira za to, kao i pravo da ne voli;
- pravo da ima složena, pa i ambivalentna osećanja prema jednoj osobi;
- pravo da ima želje i da ih izražava;
- da bude aktivno uključeno u sve za šta ima želje i interesovanja;
- da bira i da čini izbore;
- da donosi odluke koje su za njega lično bitne;
- da može da izrazi svoje neslaganje sa drugima;
- da može da kaže NE;
- da pozove druge i da se samo odazove na poziv drugih (dece i odraslih) na razrešavanje konflikata.



**Nijedno lično dečje pravo ne sme ugrožavati lična prava drugog deteta ili odrasle osobe, tj. lično pravo je istovremeno i univerzalno pravo.**

#### ŠTA SE POSTIŽE SVITKOM DEČJIH PRAVA?

Unapređuje se dečje samopoštovanja razvijanjem pojmova, sticanjem znanja, emocionalnih doživljaja i želja vezanih za dečja prava.



Posebno značajan rezultat koji se može postići jeste da se dete ohrabri da pita, da odgovara kada je pitano i da bez ustručavanja postavlja pitanja i otvoreno prima informacije o svim temama. Tako se one teme koje su u vrtiću i porodici bile isključivo namenjene odraslima, ili čak skrivane i zabranjene za decu, otvaraju prema njima, da deca ne bi odrastala sa zidovima oko sebe kroz koje njihova misao ne može da prođe.

Kada dete doživi svoja prava na emocije, ono je steklo jedan veoma važan uslov za razumevanje i osećanje sopstvene autentičnosti, jednake, ali i posebne vrednosti vlastite ličnosti u odnosu na druge ljude.

Neobično važan rezultat koji se može postići oživljavanjem ovakvih prava deteta u predškolskoj ustanovi i porodici jeste stvaranje doživljaja kod deteta o sebi kao o aktivnom, sposobnom, kompetentnom i uticajnom činiocu vlastitog života i života svojih najbližih.

Dete, sem toga, otkriva da su prava koje ljudi imaju u međuljudskim odnosima konvencionalna i relativna. To znači da su predmet nekog vidljivog ili nevidljivog dogovaranja, a i da su promenljiva.

#### ZBOG ČEGA JE VAŽNO UKLJUČITI DETETOVU PORODICU?

Prvi i među najvažnijim koracima u borbi za ostvarenje ljudskih prava je upravo u procesu njihovog prepoznavanja i definisanja (artikulacije) na što ranijem uzrastu i pod okriljem porodice. S jedne strane, to znači za dete razvoj samosvesti, kritičkog mišljenja, i ukupne socijalizacije u svetlu sopstvene ličnosti, a za članove porodice rad na artikulaciji svojih prava u pogledu individualnosti i u odnosu na ukupne odnose u porodici.

Uključivanje porodice u detetov rad na svojim pravima nikako ne može imati za posledicu gubitak



autoriteta roditelja u odnosu na dete, koje traži zadovoljenje sve većeg broja svojih prava. Ovo uključuje, nasuprot tome, znači priliku za roditelje da bolje upoznaju potrebe svog deteta, svoje potrebe i intenzivno prorade svoje ukupne odnose u porodici.

### SADRŽAJ SVITKA DEČJIH PRAVA

U ovoj matrici socijalne igre koje se preporučuju podeljene su u tri celine: *Moje želje*, *Moje moći* i *Moja prava*. Trebalo bi poštovati redosled u razvijanju ovih celina, jer on obezbeđuje postupnost u radu na dečijim pravima, dok se pojedine igre iz jedne celine mogu slobodno birati ili izostavljati, ali u zavisnosti od uzrasnog i ličnog potencijala deteta.

U tekstu koji sledi nalazi se opis socijalnih igara sadržanih u ovoj matrici, kao i uputstva za efikasan rad vaspitačice i dece, kada su u pitanju dečja prava.



## MOJE ŽELJE

Ova matrica započinje dečjim željama jer su one, kako emocionalno i sazajno, tako i konativno, prethodnica njegovim pravima.

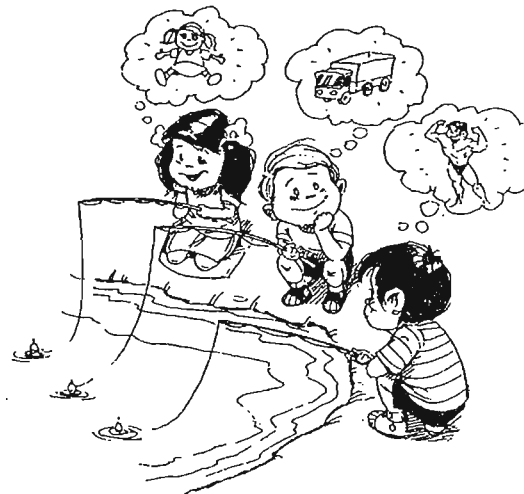
### Ja i moja želja

Jedan kartončić podeliti crtom na dva dela. U jednom delu deca crtaju sebe, a u drugom svoju želju.

### Zlatna ribica

Deca žmure a vaspitačica se kreće i dotiče im lica velikom, sjajnom zlatnom ribicom. Dete koje dotakne kaže svoju želju.

Koristeći se ovim poznatim motivom iz bajke o zlatnoj ribici, vaspitačica beleži na hartiji isečenoj u obliku ribice dečju želju, potpisujući ime deteta. Nakon toga, deca „pecaju” ribice – želje a vaspitačica im pročita tekst bez imena. Treba pogoditi čija je to želja.





### Želje na poklon

Deca sede u krugu. Prethodno je svako nacrtalo svoju želju, koju poklanja kome hoće. Svako ko je dobio želju na poklon pokušava da je pred grupom „pročita”. Onaj koji je poklonio potvrđuje ili pomaže u pogađanju sadržaja poklonjene želje.

U nastavku igre deca tragaju za sličnostima među dobijenim željama. Tako se formiraju grupe sličnih želja različite dece. U tim grupama sa sličnim željama zatim se traže lična obeležja koja ih razlikuju.



*Želim da moj rad iz obdaništa mogu staviti gde ja hoću i da ga niko ne dira i ne kviri.*

Petar, 6 godina, Subotica



### Slikovnica od želja

Grupni rad na željama. Deca ilustruju svoje želje. Uz vaspitačicu pomoć od tih ilustracija nastaje slikovnica.

*Deca mogu preko neba  
Na krilima lepih želja  
Odlučiti samo treba  
Setiti se prijatelja  
Osetiti radost šta je  
Radost deci krila daje*

*Da zamisle  
Da se sete  
Kuda žele  
Da polete*

.....

Ljubivoje Ršumović, *Deca mogu da polete*





## Željoteka

Poseban kutak u vrtiću može biti opremljen za tzv. Željoteku, u kojoj deca mogu svoje želje iznajmiti, drugima, pozajmiti, razmenjivati ih, ugraditi ih u Katalog želja. Pristupnica u Željoteku je članska karta na kojoj je nacrtana najdraža želja i napisano njegovo ime. Članska karta može se menjati u skladu sa promenama detetovih želja.



*Želela bih da sve moje drugarice stanuju u mojoj ulici.*

Anita, 6 godina, Subotica



## Pesma – želja

Voditi razgovor sa decom o željama. Sledećim pitanjima se otkrivaju, prepoznaju i razmenjuju lične strategije deteta u „pravljenu” želja. Pitanja pomažu da se razgovor ne svede samo na nabranje želja.

- Šta je želja?
- Odakle potiče, dolazi želja?
- Ko je pravi?
- Kako nastaje želja? Kako se pravi?
- Kako se ispuni želja?
- Čemu služi želja?
- Šta se sve može želeti?
- Koje su velike, a koje male želje?
- Koje su Ja-želje (želje za sebe), a koje su Ti-želje (želje za druge)?

Vaspitačica pomaže deci da od svojih iskaza koji počinju rečima „Želim da...” naprave pesmu. Ona može pesmu da ispisuje na tabli ili na vertikalno postavljenoj papirnoj traci, dovoljno širokoj da na njoj može u jedan red da se upiše želja jednog deteta.

*Želja ti je kad zamisliš u glavi, a to nemaš, i onda ti se ispuni želja.*

Nemanja, 6 godina, Subotica

*Kad hoćeš nešto da nacrtáš a ne znaš, pomisliš kako bi želeo da znaš i onda nacrtáš i tako se ispuni želja.*

Peđa, 6 godina, Subotica







## Ogrlica od želja



Vaspitačica pomaže deci da započnu izradu perli za Porodičnu ogrlicu. Perle mogu biti različitih oblika. Za njihovu izradu i ukrašavanje može se preporučiti bojenje, lepljenje, kaširanje, štrikanje, heklanje, makrame i slične tehnike.

Preporučljivo je da se tokom izrade perli predvidi na njima mesto za ispisivanje želja. Svaki član porodice izrađuje svoju perlu koja sadrži Ja-želje i Ti-želje. Porodična ogrlica se može nanizati ukoliko su svi članovi porodice pripremili svoju perlu.

Ogrlica se može obogatiti perlama i drugih osoba koje su detetu drage.

Svako dete donosi u vrtić svoju Porodičnu ogrlicu. Deca svoje ogrlice nose oko vrata, gledaju jedno drugome želje i komentarišu ih.

Zatim sa vaspitačicom zajedno deca priprema onoliko korpi ili kutija koliko ima članova najbrojnija porodica nekog deteta iz grupe. U svaku korpu ili kutiju se stavljaju perle sa željama koje su namenjene jednom članu porodice (na primer: kutija za Ja-želje, tatine, mamine, babine, dedine, sestrine, bratove i slične). Sve kutije se mogu povezati u vozić koji vuče zlatna ribica.

Ovako grupisane želje mogu se analizirati, upoređivati, nanovo klasifikovati prema ustanovljenim zajedničkim odlikama i razlikama.

Ogrlica od želja može se poklanjati povodom različitih svečanih i ličnih proslava. Tom prilikom



grupa izrađuje detetu ogrlicu za rođendan, za Novu godinu, roditeljima, babi i dedi za godišnjicu braka i slično.

*Pomislím tiho i zaželím u srcu.*

Kaća, 6; 1 godina, Novi Sad

*Želja dolazi iz glave.*

*A kad zaželím kinder-jaje, onda se želja stvori u ustima.*

Miša, 4; 11 godina, Novi Sad





## MOJE MOĆI

Naredne socijalne igre omogućavaju detetu da prepozna svoje mogućnosti i na osnovu njih projektuje svoju budućnost.

### Šta ja sve mogu

Deca razgovoraju i likovno predstavljaju svoje odgovore na pitanja:

- Šta ja mogu?
- Šta mogu – moje ruke, noge, oči, uši, nos, uho, kosa, mozak itd.



*Umem da igram, pevam, crtam, poverim, priznam, plačem, smejem se, ljutim se, da budem hrabar, ljubomoran, umiljat, nestašan – da budem Ja.*

Marko; 6; 10 godina, Subotica



## Šta ja mogu sam a šta ne mogu

Deca izgovaraju i prikazuju verbalno, neverbalno, likovno šta mogu sama da urade, a šta ne mogu, kao i šta mogu da urade uz pomoć druge dece. Deca se hvale onim što mogu sama, a traže pomoć za ono što ne mogu sama da urade. Ova socijalna igra može se razvijati dopunjavanjem sledećih rečenica:

- Mislio sam da ne smem, a posle sam video da smem...
- Mislila sam da ne znam, a posle sam videla da znam...
- Mislila sam da ne mogu, a posle sam se uverila da mogu...
- Mislio sam da neću, a posle sam se predomislio da...
- Mislila sam da hoću, a posle sam odlučila da baš neću...

*Ja se često namrštim  
I stanem na vrata,  
Pak se srdim i srdim  
Po dva, po tri sata.*

*Pitaju me i otac,  
i tetka, i mama:  
„Šta je tebi, Evice?”  
– Ja ne znam ni sama.*

*A kad čelo razvedrim  
(To me stane truda),  
Onda pitam sama sebe:  
„Što si bila luda?”*



1887. godina

Jovan Jovanović Zmaj, Srda



### Kakva ću biti kad porastem

Dete crta sebe sa odabranim obeležjima koja će posedovati u budućnosti (ozbiljna, šaljiva, stroga, strašna, dobra, ljuta, vesela, stidljiva, hrabra, jaka, plašljiva, nežna i slično).

Na drugom crtežu predstavlja sebe u nekoj od zamišljenih porodičnih uloga koju će imati u svojoj budućnosti (stariji brat ili sestra, otac, majka, ujak, stric, tetka, baba, deda i slično).



*Uzme se devojčica  
i s njom se igra  
i s njom se smije,  
s njom se sanja  
i s njom se bdije.  
Pa je se pazi,  
pa je se mazi.  
Bude joj se pri ruci,  
bude pri nozi,  
da ne može pasti.  
Pomaže joj se čuditi,  
pomaže rasti.  
Pomaže joj se otpetljati  
kad nešto zapne,  
takne joj se nos,  
u uho se šapne.  
Kad joj je nešto teško,  
se ponese,  
joj se divi,  
hvali je se.  
Pa joj se da poneka  
ciklama...  
sve tako dok ne  
ispadne mama.*

Zvonimir Balog, *Kako se prave mame*



Ovi crteži se izrađuju u formi stripa, koji omogućuje da dete vidi sebe odjednom sa više obeležja i više uloga u budućnosti.

Posle prethodnih aktivnosti deca dramatizuju uz pomoć kostima, šminke, rekvizita svoja obeležja i uloge u budućnosti.





## Šta su veliki mislili kad su bili mali



Dete razgovora sa roditeljima i drugim odraslima koji su mu bliski o tome kako su oni sebe zamišljali u budućnosti kada su i sami bili mali.

Crteži i verbalni zapisi o roditeljskim snovima, željama i maštanjima o svojoj budućnosti iz detinjstva se stvaraju na roditeljskim sastancima ili se donose iz porodice u vrtić.

Takođe može biti tema za razgovor kako odrasli sada zamišljaju svoju dalju budućnost.



*Kad sam bio veliki,  
baš sam pravio mnogo čuda!  
Peo sam se,  
na primer,  
na razna brdovita brda  
i – svuda!*

.....

*Kad sam bio veliki,  
tata je morao svaki dan da se umiva.*

*Pobedio sam jednog gusara.  
Pobedio sam jednog diva!  
Pobedio sam ... još jednog diva!  
I svaki div je plako.  
I sve tako ...  
Kad sam bio veliki.*

Miroslav Antić, *Kad sam bio veliki*



- Koliko se i kako može uticati na to šta će se sa mnom desiti u budućnosti?

To je pitanje o kome mogu raspravljati deca i roditelji zajedno.



### Kad bi...

Ova igra omogućuje detetu da spozna svoje potencijalne moći, uživljavanjem u različite uloge. Na primer:

- Kad bih ja bio mama, ja bih mogao...
- Kad bih ja bila tata, onda bih ja mogla...
- Kad bih ja bio vaspitačica, tada bih...
- Kad bih ja bila kralj, ja bih imala moć...
- Kad bih ja bio neko drugo dete, na primer neka devojčica, ja bih mogao...
- Kad bih ja bila neko drugi, na primer neki dečak, ja bih mogla...



Nakon razgovora svako dete crta sebe u predloženim ulogama na strip-trakama.



**U okviru ove igre roditeljima se pruža prilika da takođe pokušaju da zamisle sebe u nekim drugim ulogama:**

- Kad bih ja bila moje dete ...
- Kad bih ja bio mama ...
- Kad bih ja bila tata ...
- Kad bih ja bio vaspitačica ...



**Roditelji i drugi članovi porodice pokušavaju da preuzmu različite uloge i produžavaju detetovu strip-traku novim poljima, na kojima crtaju sebe u zamišljenim ulogama.**

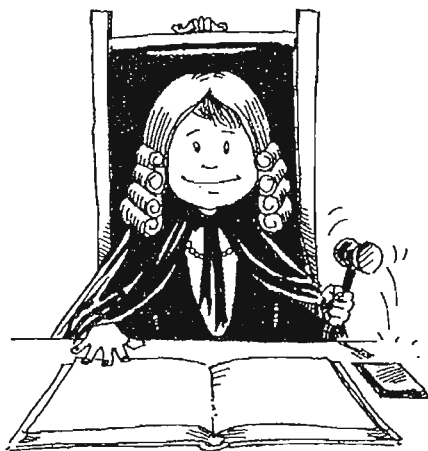
**Takođe svoje ideje zapisuju na poleđini trake, koju šalju po detetu u vrtić, gde se one u grupi na različite načine klasifikuju, porede i komentarišu.**



## MOJA PRAVA

Pomoć deci u izgrađivanju svesti o svojim pravima pruža se putem čitavog niza socijalnih igara koje se nadovezuju jedna na drugu. To je zapravo onaj put koji počinje od dečjeg doživljaja zamerki koje mu se upućuju, preko zabrana i kazni, do otkrića strategija za zaštitu svoga samopoštovanja. Ovo je vrlo složen proces koji se organizaciono može odvijati u dečjoj radionici, koja je, opet, mesto na kome dete drugo, temeljito stvara i koriguje svoj doživljaj sebe.

Dakle, u ovoj celini koja je nazvana *Moja prava* pojavljuju se u tri radionice: *Dečji zakonik*, *Dečja republika* i *Ja u čuda verujem – ja čuda i stvaram*. Nazvane su dečjim radionicama, jer su po svome obimu i složenosti različite od jedne socijalne igre. Svaku dečju radionicu čini veći broj aktivnosti u koje su uključena deca, njihova porodica i vaspitačica, radeći kontinuirano i u dužem vremenskom periodu na različitim aspektima dečjih prava. Po svome karakteru taj sistem aktivnosti i dalje nosi obeležja socijalnih igara.



## Dečji zakonik

Ovu radonicu bi bilo dobo započeti slobodnim razgovorom u dečjoj grupi i dečjim i dečjim iskustvom o tome kako se neke njihove namere pogrešno tumače od strane odraslih.

Razgovor će zadržati dobar pravac ako bude vođen sledećim pitanjima:

- Zbog čega se moji roditelji na mene ljute?
- Šta rade roditelji kada su na mene ljuti?
- Šta radim i kako se osećam kada sam pogrešila ili sam kriva?
- Kako se osećam i šta radim kad me grde, a ja nisam kriva?
- Šta ja ne volim kod članova moje porodice?
- Šta ja radim kad neko u mojoj porodici učini nešto što ja ne volim?
- Šta sve mogu da uradim pa da se bolje razumem sa članovima moje porodice?

### Važno!

Pravo na zamerke i kažnjavanje je za decu nešto što je neodvojivo od roditeljskih uloga. Na pitanje da li roditelji imaju pravo da im zameraju, deca obično odgovaraju da imaju, kao i da im je dato pravo da ih kazne. Zbog toga bi trebalo podsticati kod dece da se razvija kritička optika koja je osnov za sagledavanje svojih prava i ne ostavljati dete u uverenju da je drugima dato isključivo pravo na vrednovanje njegove ličnosti.





Preporučuje se da u završnom delu ove etape radionice za izradu Dečjeg zakonika deca odlučuje na koji će način o svojim zaključcima obavestiti svoje porodice:

- dete može svojim rečima o tome roditeljima pričati;
- ispisivanjem dečjih iskaza mogu se formirati panoi, oglasne table, knjige utisaka i slično;
- naročito se preporučuje audio-zapis celog oka razgovora koji se može reprodukovati roditeljima prilikom svakodnevnih ili posebnih poseta vrtiću.

Mnogi roditelji će tada doživeti da poslušaju i vide svoju decu na jedan nov način, oslobođen od njihovih uobičajenih očekivanja.



*Roditelji mi zameraju što se ja uvek umešam u razgovor kada moja mama sa nekim priča. Nemaju pravo zato što mama kad priča ne čuje ono što joj ja govorim, a to je jako važno.*

Dejana; 6; 4 godina, Novi Sad

*Batine možeš dobiti papučom, kaišem, prutom – onda te boli guza i plačeš, a kada ti kažu glupačo, kozo jedna ili psuju – onda te boli srce.*

Katlin, 7 godina, Subotica



U narednoj etapi deca mogu da učine korak dalje, te da nakon analize svog položaja u grupi i porodici zaštitu svojih prava zatraže pravljenjem i ispisivanjem Zakonika.

Zakonik može biti oblikovan kao:

- svitak,
- letak,
- plakat,
- brošura,
- strip,
- leporelo – slikovnica,
- knjiga i slično.

Pojedini paragrafi, članovi ili poruke iz Zakonika mogu se ispisati i nositi kao:

- bedž,
- ogrlica,
- medalja,
- traka oko glave,
- lenta i slično.

Značaj i snaga rada na sopstvenim pravima se postiže na taj način što će se prihvatiti i izvesna formalna obeležja zakona koji se inače donose u svetu odraslih. To znači da će Dečji zakonik:

- regulisati prava i dužnosti dece i odraslih;
- imati članove i paragrafe;

*Mene neće da saslušaju kad želim da im objasnim zašto sam uradila nešto rđavo.*

Adrijana, 6 godina, Subotica

*Roditelji mi zameraju što ne spremam sobu kad mi oni kažu. Imaju pravo zato što treba da se spremaju igračke posle igre. Ne slažem se sa njima, zato što ja tako hoću da ostavim igračke.*

Ana, 6;6 godina, Novi Sad





- imati prelazne odredbe, u kojima deca određuju od kog datuma se zakon primenjuje i na kojoj teritoriji ima da se sprovodi;
- određivati ko i kako prati i kontroliše sprovođenje zakonskih odredbi;
- na samom kraju teksta biti overen „potpisom” – odabranim dečjim ličnim znacima.

Preporučuje se da Zakonik sadrži:

- Dečja prava na igranje
- Dečja prava na slobodu mišljenja i govora
- Dečja prava na slobodu izražavanja osećanja
- Dečja prava na poštovanje od strane odraslih
- Dečja prava na druženje
- Dečja prava na porodični dom
- Dečja prava da ih niko ne zlostavlja i da ne bude rata

Podrazumeva se da pojedina od navedenih dečjih prava valja detaljnije analizirati u procesu pravljenja zakona i da pri tom treba poštovati detetov svet, njegove lične potrebe, ne polazeći od viđenja dečjih prava od strane odraslih.



**Porodica se uključuje u radionicu za izradu Dečjeg zakonika na taj način što se u porodičnom domu zajednički mogu sastavljati zakoni za mamu, tatu, sestru, brata, babu, dedu i slično.**

Pojedičani zakoni, tj. prava i dužnosti, postaju sastavni deo velikog Dečjeg Zakonika, koji može biti izrađen za svako dete, za grupu, vrtić, porodicu, školu, grad i slično.

Dobro je sačuvati mogućnost pomenja zapisanih prava u hijerarhiji. Kada dete ustanovi neka svoja nova



prava, istovremeno otkriva detalje u hijerarhiji i može doći do promena u njihovom redosledu. Otuda je zgodno pisati poruke o pravima na odvojenim trakama hartije koje se pričvršćuju i skidaju, tj. premaštaju na Svitku.

**Vaspitačice i roditelji se mole da posebnu pažnju posvete tome da se prava i obaveze ne izražavaju u obliku zabrana. Naročito o obavezama valja govoriti afirmativno – formulisati ih kao uputstva o tome šta da se radi, a ne kao upozorenja šta da se ne radi. Ne zaboraviti da zakon služi tome da daje prava, upućuje na obaveze, a neka u najmanjoj meri zabranjuje.**



*Najlepše je od svih zanimanja  
kad je čovjek dijete*

.....

*Njemu su glavni zadaci  
da oblutak što dalje baci,  
da se što šire smije,  
da nikad na istom mjestu nije.  
Da pušta u visine zmaja,  
puno nekog svetog sjaja.  
Da ga sunce za ruku voda,  
da ide pješke preko – svoda.*



Zvonimir Balog, *Dijete*





## Dečja Republika

U daljem radu na svojim pravima dete u okviru ove dečje radionice iz svog realnog sveta prelazi u svet mašte, koji omogućuje da se oslobode prijatna osećanja, lako razreše konflikti i prihvate neprijatna osećanja. Veliki je broj aktivnosti i sadržaja pomoću kojih dete sa svojom grupom može da izgrađuje svoju viziju Dečje Republike u slici i reči.

Ova dečja radionica se može započeti dogovorom oko sledećih pitanja:

- davanje naziva svojoj Republici;
- utvrđivanje datuma i dana kada je ona stvorena;
- ko su stanovici ove Republike;
- čime se bave stanovnici Republike;



*Desilo se nešto što ne pamti ljudska  
istorija:  
Na prepad, bez ratovanja, deca su došla  
na vlast  
I osnovala republiku  
.....  
Ovo se zbilo jednog leta  
Od radosti i čuđenja, sunce se zaustavilo  
na vidiku.  
Minut kasnije sva deca sveta  
Priznala su Dečju Republiku.*

Milovan Danojlić, *Dečji zakonik*



- najlepše zanimanje u toj Republici je – biti dete;
- izrada zakona Dečje Republike;
- izrada zakona za goste koji se pozivaju da posete Republiku i rituali za njihov doček;
- izbor dečje vlade, resornih ministarstava i ambasadora;
- crtanje mapa Republike, davanje imena gradovima, pravljenje maketa i planova grada sa različitim infrastrukturnim objektima (parkovi, škole, bolnice, pošta, vrtići, sedište dečje vlade, prostori za igre, groblja, starački domovi, vrtići za roditelje, za kućne ljubimce i slično);
- izmišljanje lepih reči za pozdravljanje, zahvaljivanje, izvinjavanje, opraštanje, hvaljenje i slično.

Posle toga deca pristupaju izradi različitih simbola Dečje Republike:

- sastavljanje i komponovanje svečane pesme – himne;



- kreiranje zastave, grba i ključeva Republike;
- predlaganje nacрта za nošnju i izmišljanje običaja i praznika u Dečjoj Republici;



- izrada ordena (za najlepší osmeh, za najlepše reči, za najsmešnije reči, za najbolje druženje, igranje i slično);



- kreiranje i izrada pasoša i pečata Dečje Republike;
- crtanje marke;
- dogovor o tome čime se plaća u Republici (osmeh, reč, neobične novčanice i slično);
- otvaranje turističkih agencija, izbor i obuka vodiča, izrada reklamnih prospekata o znamenitostima Dečje Republike i razglednica.



*Mi djeca sagradićemo grad  
Sa mnogo zelenih krošanja.*

*Mi djeca sagradićemo grad  
Sa mnogo plavog neba.*

*Mi djeca sagradićemo grad  
Sa najvećom ulicom radosti.*

*Mi djeca sagradićemo grad  
U našim srcima.*

Grigor Vitez, *Mi djeca*



## Ja u čuda verujem – ja čuda i stvaram

Veoma je značajno formiranje optimističkog stava deteta prema svojim sposobnostima. To znači osveščivanje stava kod deteta da snaga njegovog verovanja – vrednosni sistem i snaga volje – nude ogroman potencijal za postizanje visokog stepena samopoštovanja.

Na samom kraju ove matrice od svih radova iz prethodne dve radionice, deca biraju onaj materijal od koga će formirati lične i grupne Svitke dečjih prava. Lični svici se čuvaju u Kočvežiću. Grupni se mogu upotrebiti na različite načine:

- kao stalna postavka u radnoj sobi vrtića;
- od svitaka pojedinih dečjih grupa u vrtiću može se oformiti jedan zajednički Svitak dečjih prava;
- svitak se može prikazivati i izvan vrtića u sklopu likovnog, pozorišnog i muzičkog izražavanja dece uz sudelovanje prisutne publike, što je njegova javna prezentacija.

Zajednički svitak dečjih prava na nivou vrtića nastaje tako što u njegovoj tehničkoj i likovnoj opremi





učestvuju sva deca iz jednog vrtića. Taj svitak je sastavljen od velikog broja različitih dečjih prava, te otuda može biti ispisan na dugačkim trakama hartije, rolnama tapeta, velikim komadina platna i slično. On se proteže po zidovima duž hodnika dečjeg vrtića na visini koja omogućuje da mu deca priđu kad požele da dodaju neki novi detalj ili ukras svome svitku.

Javna prezentacija Svitka dečjih prava ima sledeće forme:

- *Likovna prezentacija* započinje ispisivanjem dečjih prava na balonima, bedževima, transparentima i pokretnim reklamama, da bi nakon toga poprimila šire razmere i to tako što bi se ilustrovala i ispisana dečja prava našla na vozilima javnog saobraćaja ili bi se od njih uređivali murali u različitim delovima grada (ograde, stubovi, zidovi).

Značajan vid likovne prezentacije jeste štampanje dečjih prava u oblasti industrijskog dizajna (ambalaža za mleko, sokove i druge proizvode koji spadaju u zdravu hranu; školski pribor; pozivnice i ulaznice za kulturne i sportske manifestacije; karte za prevoz, tiketi igara na sreću, markice za humanitarnu pomoć, poštanske marke, dopisnice i razglednice, čestitke i slično).

- *Ulična prezentacija* je takva forma u toku koje deca igrom, rečju, pesmom i plesom traže svoja prava i obaveštavaju o njima prolaznike na ulici, šetače pored reke ili u parku, na gradskom trgu i slično. Tom prilikom deca „čitaju” svoja prava koja prethodno svečano najavljuju udaranjem doboša, zvukom gonga, udaraljki, fanfarama ili nekim narodnim muzičkim instrumentom.

Leci sa ispisanim dečjim pravima, čiji su autori sama deca, iznad grada razbacuju se sa visokih zgrada ili tornjeva, iz helikoptera ili aviona, i dele prolaznicima.

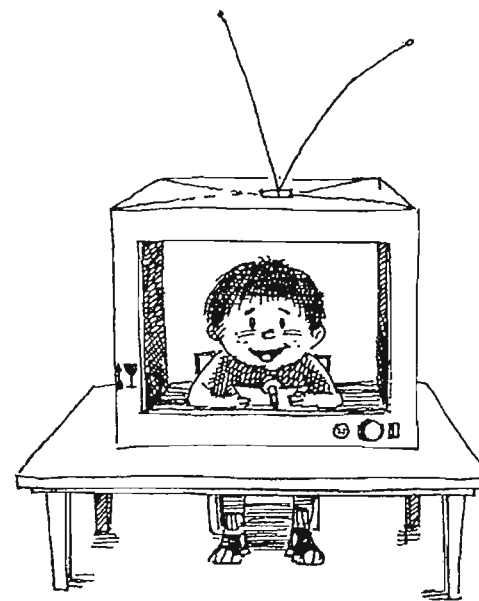


Poruke o dečjim pravima moguće je stavljati u boce i svečano ih porinuti u reku ili more.

- *Medijska prezentacija* može započeti usmenim novinama koje će se izvoditi u obližnjem parku pored dečjeg vrtića. Tu će se postaviti postolje sa koga mogu deca svakoga dana u određeno vreme slati poruke o svojim pravima. Ta postolja mogu koristiti i deca koja ne idu u vrtić, kad god žele da govore o svojim pravima, a naročito onda kada su nezadovoljna jer su im ona ugrožena ili ukinuta.

Povoljan prostor za medijsku prezentaciju pružaju i one manifestacije koje su posvećene detetu ili dečjem stvaralaštvu, kao i stvaralaštvu za decu.

Najuticajniji medijski prostor za prezentaciju dečjih prava nesumnjivo su dnevna i nedeljna štampa, radio i televizija.





● *Personalna prezentacija* je takav oblik objavljivanja prava u kojem deca svoj Svitak dečjih prava kao grupa uručuju gradonačelniku, direktoru predškolske ustanove, škole, institucija koje bitno utiču na životnu okolinu, ministrima za zaštitu dece, vaspitanje i obrazovanje, zdravlje i drugim osobama kojima je profesionalni zadatak da brinu o deci, poštuju i štite njihova prava.



*Što do juče samo čuda  
– biće sutra stvarnost svuda*

Aleksandar Popović, *Ko u čuda veruje*



## 7. IGRAONICA ZA RODITELJE I DECU U VRTIĆU

ŠTA JE IGRAONICA?  
SINOPSIS ZA JEDNU IGRAONICU?

Kako započinje Igraonica?

Etape u Igraonici

*Socijalna igra za stvaranje grupne klime*

*Socijalna igra za uzajamno istraživanje i podršku*

*Završna etapa Igraonice*

Analiza Igraonice



## 7. IGRAONICA ZA RODITELJE I DECU U VRTIĆU

### ŠTA JE IGRAONICA?

Igraonica je poseban vid komunikacije između porodice i vrtića. To što Igraonicu čini posebnom je sledeće:

- tu se roditelji *igraju* sa svojom decom i vaspitačicom;
- ravnopravno se *uključuju* u socijalne igre pomoću kojih se u matricama razvija samopoštovanje njihovog deteta;
- kroz igru sa svojim detetom roditelji *stiču iskustvo i veštinu* u pružanju podrške detetovom samopoštovanju u domenu familijarnosti, privatnosti i legitimnosti.

Igraonica doprinosi formiranju takvih odnosa u kojima:

- dete, umesto da bude podučavano od strane svojih roditelja, vodi ih u uzajamnom istraživanju i podsticanju;
- roditelji postaju saradnici svome detetu i vaspitačici, umesto da budu samo slušaoci i posmatrači;
- vaspitačica neposredno afirmiše svoj rad putem uključivanja roditelja;
- porodice sve dece u grupi razvijaju neposrednu interakciju.



**Dakle Igraonicu ne treba nikako izjednačiti sa roditeljskim sastankom. Bez ikakvih objašnjenja i predavanja, tu se omogućuje roditeljima da dožive lepotu, snagu i značaj susreta sa svojom decom, kroz socijalnu igru. U tim igrama vaspitač je diskretni voditelj, a ne nametljivi predavač.**

Igraonica naglašava detetovu porodicu kao nedeljivu celinu, čiji su članovi neposredno i snažno povezani. Ona stvara uslove za potpuno uzajamno poštovanje između predškolske ustanove i detetove porodice.

Ova vrsta saradnje između predškolske ustanove i porodice pomaže obema stranama u razvijanju poverenja, a pre svega ublažavanju dečje patnje i gubitka osećanja sigurnosti zbog odvojenosti od roditelja.

U Igraonici se igraju igre iz tri ponuđene matrice koje:

- održavaju vedro raspoloženje i opuštaju igrače;
- biraju se tako da se kako deca tako i roditelji bez teškoća uključuju;
- svaki put se organizuju dve do tri, da bi se svakoj obezbedilo dovoljno vremena za potpuno odvijanje.

Svi učesnici Igraonice ravnopravno učestvuju u njenoj pripremi.



## SINOPSIS ZA JEDNU IGRAONICU

### Kako započinje Igraonica?

Svako dete oblikuje pozivnicu svojim roditeljima za Igraonicu. Dečji likovni izraz na pozivnici ima za dete i njegove roditelje prepoznatljiv pečat ličnog (na primer: dečji portret ili figura, otisak prsta ili usana i slično). Tekst za pozivnicu dete diktira a piše ga vaspitačica ili samo dete ako ume da piše. Na kraju teksta je detetov potpis.

Sledećeg dana deca završavaju zajedno sa vaspitačicom izradu pozivnica da bi ih sama odnela u svoj porodični dom i predala roditeljima. Potom započinje kolektivni likovni rad cele grupe: stvaranje velikog plakata, sa grupnim i ličnim obeležjima, putem koga će svečano svim roditeljima objaviti vest o Igraonici. Deca se dogovaraju na koji način će se sva ona na tom plakatu predstaviti (na primer: kako sede u krugu, pa onda svako crta sebe ili svog druga; obavezno nacrtati i vaspitačicu i slično).

Mlađa deca mogu da oslikaju plakat svojim otiscima, a starija crtežom. Plakat se može ilustrovati i isećenim konturama dlanova, nastalim u igri *Dlan na dlan*.

Plakat se izlaže na vidnom mestu u hodniku vrtića, vratima radne sobe i slično.

Takođe, deca kreiraju tekst na plakatu, koji se može sastojati i od većeg broja poruka koje upućuju svojim roditeljima, od imena sve dece, roditelja i slično.

Priprema Igraonice se završava izradom bedževa – Ja simbola za roditelje i decu od najrazličitijih materijala. Svaki od njih treba da sadrži ime onoga koji će ga nositi, kao lični znak identifikacije u toku Igraonice.



## Etape u Igraonici

### *Socijalna igra za stvaranje grupne klime*

Prostorija za Igraonicu je paravanom podeljena na dva dela. U manjem delu, ispred paravana okupljaju se roditelji. U većem delu prostorije, iza paravana, nalaze se deca, koja su uredila stolice u krug. Paravan je postavljen tako da se ove dve grupe ne vide.

Vaspitačica koristi prolaz mimo paravana i podstiče *igru prepoznavanja*. Za odvijanje ove igre potreban je prorez na paravanu kroz koji dete može da promoli jednu ili obe ruke. Vaspitačica daje instrukcije roditeljima da je njihov zadatak da prepoznaju ruke svoga deteta, što je istovremeno ulaznica za uzlazak u prostor iza paravana. Deca, jedno po jedno, pokazuju svoje ruke kroz prorez na paravanu, a vaspitačica svaki put varira neko od sledećih pitanja:

- Ko najbolje poznaje ove ruke?
- Ko najčešće drži ovu ruku u svojoj?
- Koga ove ruke najčešće maze?
- Ko voli ove ruke?

Roditelj koji je prepoznao ruke svoga deteta, to objavljuje, govoreći: „To su ruke moga sina Stefana” ili „Prepoznao sam ruke jedne Maje, a to je moja ćerka”. Nakon toga dete dolazi po svog roditelja, i odvodi ga do stolice, koja je njihovo zajedničko mesto u krugu.

Varijanta ove igre je da dete, na osnovu lepih reči pomoću kojih ga roditelj opisuje, prepozna sebe. Roditelji dobijaju uputstvo:

„Opišite Vaše dete tako što ćete reći nešto lepo i dobro o njemu”.

Kada roditelj dovrši svoj opis, dete koje je sebe prepoznalo, glasno se javlja. „To sam ja” i poziva svog roditelja iza paravana, u krug.



**Deca, čiji su roditelji sprečeni da prisustvuju Igraonici, svog partnera za igru nalaze u vaspitačici ili nekome od prisutnih. Tako će neki roditelji „imati dvoje dece”.**

**U Igraonici ne treba da bude publike. Svi prisutni imaju dovoljno razloga da budu u krugu (više članova porodice jednog deteta, negovateljica, drugi vaspitač, pedagog, psiholog i drugi).**

Deca započinju *igru predstavljanja* u krugu. Svako dete se predstavlja rečima: „Ja sam Jan”, „Ja sam Eva”. Vaspitačica podstiče decu da svoje ime izgovaraju sa ponosom. Na ovaj način deca daju primer predstavljanja, te to isto učine i članovi njihove porodice. Svaki odrasli kaže svoje ime, porodičnu ulogu u odnosu na dete i porodično prezime. Na primer: „Ja sam Milota, Janova mama. Mi smo iz porodice Novotny”.

I dečje i roditeljsko predstavljanje treba nagraditi aplauzom.

### *Socijalna igra za uzajamno istraživanje i podršku*

U ovoj etapi Igraonice roditelji imaju priliku da daju svojoj deci dragoceni materijal o sebi i njima, koji služi međusobnom upoznavanju.

Predlaže se da vaspitačica izabere jednu do dve od ovih socijalnih igara:

- Roditelji objašnjavaju u krugu, jedan za drugim, kako su odabrali ime svome detetu.
- Roditelji u Igraonicu donose fotografije svoje dece iz vremena kada su bile bebe. Vaspitačica pomoću episkopa projektuje na platno svaku fotografiju pojedinačno. Roditelji i deca zajedno pokušavaju da prepoznaju lik deteta sa platna.



Svi glasno komentarišu sve do trenutka dok se prepoznato dete ne oglasi, izgovarajući: „To sam ja”. Tada ga svi aplauzom pozdravljaju.

- Roditelj i dete zajedno crtaju shemu porodičnog stabla i na njega postavljaju figure koje je dete ranije izradilo u vrtiću (socijalne igre *Porodična slika* ili *Ko je sve morao da se rodi da bih se ja rodio*). Dete predstavlja celoj grupi imenom i ulogom članove svoje porodice sa porodičnog stabla.

### *Završna etapa Igraonice*

Vaspitačica postavlja pitanje: „Kakva osećanja je u Vama pobudila naša Igraonica?” Svi prisutni članovi jedne porodice najpre međusobno razmenjuju svoja osećanja, a tek potom odgovaraju na postavljeno pitanje i tako ih dele sa grupom. Na kraju, roditelji, deca i vaspitačica dogovaraju se o narednom terminu za Igraonicu i iznose svoje predloge za njen sadržaj. Vaspitačica predlaže roditeljima da svoje utiske o Igraonici kod kuće zabeleže i oblikuju u vidu zahvalnice upućene svome detetu.

### **Analiza Igraonice**

Sledećeg dana u vrtiću deca pričaju o protekloj Igraonici. I ovde deca u krugu razmenjuju svoje doživljaje.

Sutradan, kroz igru uloga deca se uživljavaju u likove svojih roditelja, prikazujući njihova očekivanja i reakcije u vezi sa Igraonicom (na primer, kako su se doterivali pre dolaska u Igraonicu, kakve su dileme imali, o čemu su zapitkivali svoju decu, šta su očekivali, šta su pričali kod kuće kad su se vratili iz Igraonice i slično).



Vaspitačica od dece traži identifikaciju sa roditeljem u glasu, načinu govora, mimici, gestu, pozi, a takođe i u govorenju u Ja formi. Da bi se postiglo bolje prelaženje u drugu ulogu, deci se može ponuditi da obuku neki deo garderobe svojih roditelja. Deca mogu još ranije da za sebe i potrebe ovakvih vrsta igara u vrtić donesu neki deo garderobe kojima se roditelji više ne služe: štikle, šešir, kravatu, sako, nakit, haljine, tašne i slično.

Narednih dana dece u vrtić donose zahvalnice od svojih roditelja njima lično upućene. One se kako koja pristigne, razgledaju i čitaju u krugu. Zahvalnice su materijal koji može naći svoje mesto u Porodičnom spomenaru ili Ličnom kovčežiću.







## 8. ZAVRŠNU REČ IMAJU DECA!

Ovo su autentični dečji iskazi koje su zabeležile vaspitačice koje su bile uključene u projekat *Podsticanje samopoštovanja putem kooperativne komunikacije*. Oni jednostavno, jasno i neposredno pokazuju efekte rada na samopoštovanju, pomoću matrica za razvijanje socijalnih igara i u uslovima kooperativne komunikacije, koji su prikazani u ovom Priručniku.

Poruke koje se ovde mogu pročitati upućuju i saopštavaju naša deca svojim istomišljenicima, ali i svima onima koji su spremni da ih čuju.

- *Imam ovakav prst jedini od dece.*

Jovan, Novi Sad

- *Niko nema ovu pegicu na svetlu.*

Sanja, Bačka Palanka

- *Kad bi svi bili isti, i kad bi se izgubio, i tražili bi te, ne bi znali ko je ko.*

Svetozar, Sombor

- *Kad sam ljut stvaraju se ove linije na mom licu i ježim se.*

Mikloš, Subotica

- *Mama me je rodila samo zato da bi me volela.*

Aleksandra, Bečej

- *Oni su hteli baš mene.*

Gordana, Bač



- *Moj otisak dlana stane i u mamin i u tatin otisak.*

Jan, Kula

- *Lepo je biti mali zato što možeš da se provučesh.*

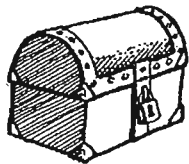
Gabor, Temerin

- *Želim da imam lepu haljinu, čarape, lep auto, mercedes zlatne boje, da naučim da vozim, da budem jahač na konju, da se vozim avionom, da idem u Vukovar, da se kupam u mom velikom bazenu, da Vukovar bude kao pre, da se izgrade kuće, da sam u Vukovaru srećna i da opet tamo živim u onom stanu u prizemlju.*

Maja, Vukovar

- *Želim da na mojoj kući ptice prave gnezda.*

Srdan, Banja Luka



## LITERATURA

- Berger, J. (1979): Psihodijagnostika, Nolit, Beograd.
- Bratanić, M. (1990): Mikropedagogija: interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja, Školska knjiga, Zagreb.
- Canfield, J., Wells, C. H. (1976): 100 ways to enhance self-concept in the classroom: a handbook for teachers and parents, Prentice-Hall, Inc. New Jersey.
- Colić, V., Ognjenović, V., Babić, D.: Igramo se, družimo, radimo, Dnevnik, Novi Sad.
- Damon, W. (1993): Social and Personality Development, W. W. Norton & Company, New York, London.
- Dotlić, Lj., Gera I. (1989): Neki metodički postupci za razvijanje uspešne komunikacije, Pedagoška stvarnost, 5–6, str. 301. Novi Sad.
- Džejms, M., Džongvord, D. (1992): Rođeni pobednik, Nolit, Beograd.
- Gera, I. (1990): Vaspitač i porodica u komunikaciji, Pedagoška stvarnost, 7–8, str. 327. Novi Sad.
- Havelka, N. (1980): Psihološke osnove grupnog rada, Naučna knjiga, Beograd.
- Harris, T. A. (1989): Ja sam OK – Ti si OK, Medicinska knjiga, Beograd – Zagreb.
- Hrnjica, S. (1982): Zrelost ličnosti, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

- Kapor-Stanulović, N. (1985): Psihologija roditeljstva, Nolit, Beograd.
- Ouklender, V. (1988): Prozori u svet naše dece, Nolit, Beograd.
- Rejnvoter, Dž. (1986): Budite sebi psihoterapeut, Nolit, Beograd.
- Richman, N. (1993): Communicating with children: helping children in distress, Developmental manual 2, Save the children, London.
- Rodžers, K. (1985): Kako postati ličnost, Nolit, Beograd.
- Rot, N. (1982): Znakovi i značenja, Nolit, Beograd.
- Veldar, K. (1979): Društveno ponašanje, Nolit, Beograd.

Iboja Gera – Ljubica Dotlić  
JA – Priručnik za podsticanje dečjeg samopoštovanja

Izdavačko preduzeće Matice srpske  
Novi Sad

Direktor  
Milorag Grujić

Glavni urednik  
Zoran Stojanović

Tehnički urednik  
Mirjana Jovanović

ISBN 86-363-0357-5

Kompjuterski slog  
Mladen Mozetić  
GRAFIČAR, Novi Sad

Štampa  
„Čigoja štampa”, Beograd

2000.

CIP - Каталогизација у публикацији  
Библиотека Матице српске, Нови Сад

159.922.7(035)  
179.7-053.4(035)

ГЕРА, Ибоја

Ja : priručnik za podsticanje dečjeg samopoštovanja /  
Iboja Gera, Ljubica Dotlić ; [ilustrovaо Leonid Filipović]. –  
Novi Sad : Izdavačko preduzeće Matice srpske, 2000  
(Rakovac : Partner druk). – 164 str. : ilustr. ; 23 cm.

Bibliografija: str. 163.

ISBN 86-363-0357-5

1. Дотлић, Љубица

а) Дечја психологија – Приручник б) Деца, предшколска  
– Самопоштовање – Приручник

